

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за квітень 2026 року

[Supreme LAB](#)

[База правових позицій](#)

Зміст

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин	8
1.1. Фактичний користувач земельної ділянки, який без достатньої правової підстави за рахунок власника цієї ділянки зберіг (заощадив) у себе кошти, які мав сплатити за користування нею, зобов'язаний повернути їх на підставі ст. 1212 ЦК України. Проте якщо у власність набуто не весь комплекс, а лише окрему допоміжну споруду (наприклад, КПП), розмір таких коштів має визначатися пропорційно до частки набутого майна, а не з площі всієї ділянки, що раніше надавалася для розміщення всього підприємства	8
1.2. Відсутність в архіві рішень органу місцевого самоврядування, на підставі яких видано правовстановлюючі документи, не свідчить про неприйняття таких рішень і не підтверджує підроблення свідоцтв про право власності. Державна реєстрація права власності на нерухоме майно не є незаконною, якщо правовстановлюючі документи залишаються чинними та недійсними не визнані	9
1.3. Припинення або заборона господарської діяльності підприємства з екологічних підстав є винятковою санкцією, яка застосовується лише за наявності доведеного понаднормативного негативного впливу на довкілля та здоров'я населення. Наявність дозвільних документів та дотримання санітарно-захисної зони виключає застосування санкції у вигляді заборони діяльності	10
2. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів	12
2.1. Для визнання правочину недійсним через насильство позивач повинен довести факт фізичного чи психологічного тиску, вчинення правочину проти справжньої волі та причинний зв'язок між тиском і правочином. Саме перебування у реабілітаційному центрі без доказів примусу не підтверджує застосування психологічного насильства	12
2.2. Заперечення позичальника про те, що грошові кошти за договором позики фактично не були ним одержані, є ексцепцією та не підлягає позовній давності. Тягар доведення неодержання коштів, зокрема підробки підпису чи невиконання боргової розписки позичальником, покладається на позичальника, а висновок експерта про лише ймовірну невідповідність підпису сам по собі не спростовує факту передачі коштів за наявності оригіналу власноручної розписки в позикодавця	13
2.3. Кредитний договір, підписаний за допомогою одноразового пароля-ідентифікатора, за правовими наслідками прирівнюється до договору, укладеного в письмовій формі, за умови досягнення сторонами згоди щодо всіх істотних умов. Саме лише твердження позичальника	

про укладення договору внаслідок шахрайських дій без доказів порушення процедур ідентифікації з боку банку не є підставою для визнання договору недійсним 16

2.4. Невиконання грошового зобов'язання є триваючим правопорушенням, тому вимога про стягнення інфляційних втрат і трьох процентів річних за статтею 625 ЦК України може бути заявлена за останні три роки прострочення, що передували поданню позову, з урахуванням продовження та зупинення перебігу позовної давності на час карантину і воєнного стану. Звільнення від відповідальності, передбачене пунктом 18 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України, не застосовується до прострочення грошового зобов'язання, яке не виникло з кредиту або позики 17

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин 20

3.1. Встановлення факту трудових відносин вимагає доведення виконання працівником трудових функцій, підпорядкування внутрішньому трудовому розпорядку, забезпечення умов праці та виплати винагороди. Цивільно-правовий договір спрямований на отримання конкретного результату, а не на процес організації праці. Відсутність доказів волевиявлення на укладення трудового договору, зайняття посади іншими особами та встановлення судами цивільно-правового характеру відносин виключає визнання трудових правовідносин 20

3.2. Створення роботодавцем нестерпних умов праці, що виражається у примушуванні до щоденних поїздок до віддаленого місця роботи та необґрунтованій зміні посадової інструкції лише для одного працівника, є різновидом психологічного тиску, що свідчить про відсутність вільного волевиявлення на звільнення за власним бажанням 21

3.3. Гарантії збереження місця роботи, передбачені статтею 119 КЗпП України, не поширюються на випадки звільнення працівника за порушення умов контракту, що були вчинені до моменту набуття ним статусу члена добровольчого формування територіальної громади та не пов'язані з виконанням ним державних або громадських обов'язків у робочий час 22

3.4. За відсутності наказу чи розпорядження роботодавця трудовий договір може бути визнаний укладеним, якщо працівник виконував трудову функцію з відома роботодавця, підпорядковувався правилам внутрішнього трудового розпорядку, був забезпечений умовами праці та отримував винагороду за роботу. Суд має з'ясувати характер правовідносин між сторонами та зважати на концепцію прихованого працевлаштування (deemed employment) при вирішенні спорів про встановлення факту трудових відносин, особливо у випадках отримання особою травми під час виконання робіт із підвищеною небезпекою на виробництві 24

3.5. Не є мобінгом дії роботодавця щодо зміни робочого місця, посади, розміру оплати праці чи звільнення працівника, якщо вони вчинені в порядку, встановленому трудовим законодавством, колективним або трудовим договором. Незгода працівника з такими рішеннями роботодавця сама по собі не свідчить про систематичний психологічний чи економічний тиск, спрямований на приниження честі, гідності або ділової репутації працівника 26

4. Спори, що виникають із сімейних правовідносин 27

4.1. Особа, записана батьком дитини за спільною заявою, не має права оспорювати батьківство, якщо в момент реєстрації знала про відсутність біологічного споріднення або давала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій, оскільки це суперечить інтересам дитини та принципу добросовісності 27

4.2. Той з батьків, з ким фактично проживає дитина, має право на звернення до суду з позовом про стягнення аліментів незалежно від наявності невіршеного спору про визначення місця проживання дитини. Наявність такого спору не виключає стягнення аліментів, оскільки обов'язок утримання дитини має пріоритетний характер 28

5. Спори, що виникають із спадкових правовідносин 30

5.1. Для розірвання спадкового договору відчужувач повинен довести не лише факт ненадання допомоги, але й те, що він звертався до набувача з конкретною вимогою про забезпечення, а набувач свідомо ухилився від її виконання. Непоінформованість набувачів за спадковим договором про безпосередні потреби відчужувача свідчить про відсутність їхньої вини у невчиненні відповідних дій. Відсутність належних доказів невиконання набувачами розпоряджень відчужувача виключає підстави для розірвання спадкового договору 30

6. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди 31

6.1. Якщо особа під час досудового розслідування давала пояснення про обставини події відповідно до власного сприйняття цих обставин, не усвідомлюючи їх невідповідності дійсності, такі свідчення не є самообмовою в розумінні ч. 4 ст. 1176 ЦК України і не позбавляють особу права на відшкодування шкоди, завданої незаконним притягненням до кримінальної відповідальності 31

6.2. Для стягнення упущеної вигоди позивач повинен довести конкретними розрахунками і доказами про реальну можливість отримання відповідних доходів за звичайних обставин, якби право не було порушене протиправними

- діями відповідача. Втрата частини бджолосімей через порушення правил застосування пестицидів не є автоматичною підставою для стягнення вартості всієї потенційно недоотриманої продукції, якщо позивач не довів показники середнього збору меду та не надав несуперечливих розрахунків 33
- 6.3. Саме по собі задоволення адміністративного позову про визнання протиправною бездіяльності військової частини щодо видачі довідки про обставини травми не є безумовною підставою для відшкодування моральної шкоди; для стягнення такої компенсації позивач має довести причинно-наслідковий зв'язок між діями (бездіяльністю) відповідачів та заподіяною шкодою (погіршенням стану здоров'я) 35
- 6.4. Держава Україна не несе відповідальності за шкоду, завдану майну внаслідок агресії РФ на тимчасово окупованих територіях, проте виконує свій позитивний обов'язок через створення спеціальних компенсаційних механізмів. Позовні вимоги про визнання права на компенсацію в судовому порядку є передчасними, якщо особа не скористалася встановленою адміністративною процедурою 37
- 7. Справи окремого провадження 39**
- 7.1. Встановлення факту родинних відносин у судовому порядку можливе за наявності кровної спорідненості, яка між вітчимом та пасинком відсутня. Крім того, згідно з вимогами спеціального закону вітчим не належить до вичерпного кола близьких родичів, загибель яких є правовою підставою для звільнення військовослужбовця зі служби під час дії воєнного стану 39
- 7.2. Заяви про встановлення факту постійного догляду за особою з метою отримання відстрочки від мобілізації не підлягають судовому розгляду, оскільки законодавством передбачено адміністративний порядок підтвердження такого факту шляхом складання відповідного акта спеціальними комісіями при місцевих органах влади. У разі незгоди з рішенням або бездіяльністю уповноваженого органу щодо видачі такого акта особа має право оскаржити їх у порядку адміністративного судочинства 40
- 7.3. Під час встановлення факту народження дитини на тимчасово окупованій території суд визначає дані про батьків з урахуванням документів про народження та шлюб, виданих на такій території, якщо вони підтверджують відповідні акти цивільного стану. Запис про батька дитини за вказівкою матері за частиною першою статті 135 СК України не застосовується, якщо на момент народження дитини мати перебувала у іншому шлюбі 43
- 8. Застосування норм процесуального права 44**
- 8.1. У справах про захист честі, гідності та ділової репутації, якщо посадова чи службова особа поширила інформацію при виконанні посадових

обов'язків і від імені юридичної особи, належним відповідачем є юридична особа, в якій вона працює. Якщо така особа виступала не від імені юридичної особи і не при виконанні посадових обов'язків, належним відповідачем є вона як фізична особа 44

8.2. Вимога про визнання права на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», виникає у сфері публічно-правових відносин. Оскільки призначення та виплата такої допомоги здійснюється суб'єктом владних повноважень на підставі закону, спір підлягає вирішенню в порядку адміністративного, а не цивільного судочинства 45

8.3. Військова адміністрація як орган, що тимчасово виконує повноваження місцевої ради, не несе субсидіарної відповідальності за грошовими зобов'язаннями комунального підприємства. Перебування боржника на тимчасово окупованій території та відсутність у нього коштів не є правовою підставою для заміни боржника у виконавчому провадженні на військову адміністрацію 47

8.4. Взаємопов'язаність первісного позову про стягнення боргу та зустрічного позову про визнання нарахувань незаконними, що впливають з одного договору про надання комунальних послуг, є підставою для їх спільного розгляду. Задоволення вимог за зустрічним позовом у такому разі виключає можливість задоволення первісних вимог 48

8.5. Розгляд справи за відсутності учасника (зокрема правонаступника), якого не було належним чином повідомлено про час та місце судового засідання, є безумовною підставою для скасування рішення апеляційного суду. Суд повинен переконатися, що особа знала або повинна була знати про засідання, щоб забезпечити їй можливість представити свою позицію та реалізувати принцип рівності сторін 49

9. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС 51

9.1. Належним способом захисту прав сторони виконавчого провадження є оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця, а не зобов'язання виконавця виконати рішення суду, оскільки такий обов'язок уже покладено на нього законом 51

9.2. У разі добровільного внесення боржником АТ «Укрзалізниця» коштів на депозитний рахунок органу державної виконавчої служби / приватного виконавця з метою виконання судового рішення, що набрало законної сили, поновлення виконавчого провадження для перерахування виконавцем коштів стягувачу та закінчення у зв'язку із цим виконавчого провадження, за наявності відповідних підстав, не суперечить пункту 10-3 розділу XIII

«Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» 52

10. Звернення рішень до виконання і контроль за їх виконанням 54

10.1. Рішення іноземного суду щодо здійснення батьківських прав або визначення місця проживання дитини є рішенням немайнового характеру, яке за відсутності обов'язку боржника вчинити певні дії не підлягає примусовому виконанню. Якщо міжнародний договір передбачає визнання таких рішень, вони визнаються на території України без проведення процедури надання дозволу на примусове виконання 54

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин

1.1. Фактичний користувач земельної ділянки, який без достатньої правової підстави за рахунок власника цієї ділянки зберіг (заощадив) у себе кошти, які мав сплатити за користування нею, зобов'язаний повернути їх на підставі ст. 1212 ЦК України. Проте якщо у власність набуто не весь комплекс, а лише окрему допоміжну споруду (наприклад, КПП), розмір таких коштів має визначатися пропорційно до частки набутого майна, а не з площі всієї ділянки, що раніше надавалася для розміщення всього підприємства

08 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом Чорноморської міської ради до ОСОБА_1 про стягнення безпідставно збережених коштів за користування земельною ділянкою та за зустрічним позовом ОСОБА_1 до Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області про визнання права власності, визнання права на оренду та зобов'язання вчинити дії.

На обґрунтування позовних вимог за первісним позовом міська рада зазначала, що відповідач придбала на торгах будівлю КПП та паркан, розташовані на земельній ділянці, площею 9,8998 га. Оскільки ОСОБА_1 не зареєструвала право власності та не оформила оренду, рада просила стягнути з неї 7 869 575,68 грн за фактичне користування всією ділянкою.

На обґрунтування зустрічних вимог ОСОБА_1 вказувала, що вона придбала лише окремі об'єкти (КПП, площею 67,4 кв.м, та паркан), а не весь завод, для якого виділялася ділянка у 10 га. Вона стверджувала, що площа землі для обслуговування її майна має становити лише 0,6264 га. Крім того, нотаріус відмовив їй у реєстрації права власності через помилки в актах виконавця, тому вона просила визнати право власності на будівлю в судовому порядку та зобов'язати раду поділити ділянку.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, первісний позов задовольнив, а у задоволенні зустрічного позову відмовив, мотивуючи своє рішення тим, що у період з 01.01. до 29.02.2024 та дотепер відповідач користується земельною ділянкою, при цьому вона не вчинила дії, спрямовані на набуття права оренди земельної ділянки, на якій розташоване нерухоме майно, оплату за користування земельною ділянкою у встановленому законодавчими актами розмірі не вносила. Вимоги про визнання права власності на спірні об'єкти є необґрунтованими, оскільки акт про торги вже є документом, що підтверджує виникнення права, а вимоги щодо оренди та поділу землі – передчасними, бо відповідач не зверталася до ради у встановленому порядку.

ВС не погодився з рішенням апеляційного суду, скасував його та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Власник нерухомості має право на користування землею, на якій вона розташована, проте апеляційний суд не дослідив питання щодо пропорційного визначення розміру ділянки. Відповідач придбала лише КПП, площею 67,4 кв. м, а не весь промисловий об'єкт, тому стягнення коштів за всі 9,8998 га без встановлення частки землі, необхідної для обслуговування саме її майна, є помилковим.

ВС наголосив, що встановлення обставин щодо права власності відповідача на майно має значення для належного вирішення зустрічних позовних вимог, а висновки судів про відсутність підстав для їх задоволення є передчасними.

Суд не врахував, що ОСОБА_1 намагалася зареєструвати права, але отримала відмову нотаріуса з незалежних від неї підстав (через помилки в документах виконавця), а рада своєю чергою повідомляла, що земельна ділянка може бути передана в оренду тільки за нормами ст. 134 ЗК України, а саме на конкурсних засадах (земельних торгах). Доказів призначення таких земельних торгів матеріали справи не містять.

Також суд апеляційної інстанції не надав оцінки тому факту, що майно було фактично передано відповідачу за актом лише 27.10.2023, хоча кошти за користування землею стягнуто за період з січня 2021 року.

Вирішення питання про право власності на об'єкти нерухомості за зустрічним позовом є передумовою для визначення моменту виникнення обов'язку зі сплати коштів за користування землею та їхнього розміру.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 квітня 2026 року № 161/6330/24 (провадження № 61-6811св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135589535>.

1.2. Відсутність в архіві рішень органу місцевого самоврядування, на підставі яких видано правовстановлюючі документи, не свідчить про неприйняття таких рішень і не підтверджує підроблення свідоцтв про право власності. Державна реєстрація права власності на нерухоме майно не є незаконною, якщо правовстановлюючі документи залишаються чинними та недійсними не визнані

16 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом керівника Самарівської окружної прокуратури Дніпропетровської області в інтересах держави в особі Чернеччинської сільської ради Самарівського району Дніпропетровської області до ОСОБА_1 про скасування державної реєстрації речового права власності та зобов'язання повернути земельні ділянки.

На обґрунтування заявлених вимог прокурор посилався на те, що у квітні та травні 2021 року за відповідачем приватним нотаріусом зареєстровано право власності на 11 житлових будинків на підставі свідоцтв, виданих ще у 1997-2002 роках.

Проте під час розслідування кримінального провадження було встановлено, що відповідні рішення сільськими радами не приймалися, а свідоцтва не видавалися. Крім того, візуальним обстеженням виявлено на ділянках сонячні панелі замість капітальних житлових споруд.

Суд першої інстанції у позові відмовив через недоведеність того, що рішення про видачу свідоцтв не приймалися.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив, вважаючи встановленим факт реєстрації майна на підставі підроблених документів та незаконного зайняття земель для розміщення сонячних панелей.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, рішення суду першої інстанції залишив у силі, зазначивши, що надані прокурором листи архівного відділу Самарівської районної державної адміністрації та Чернечинської сільської ради не містять жодної інформації щодо видачі / невидачі уповноваженими органами свідоцтв про право приватної власності на житлові будинки.

Інформація з архівного відділу про те, що рішення рад не надходили на зберігання, не є безумовним доказом того, що такі рішення ніколи не приймалися, і не може бути підставою для висновку про підроблення документів.

Той факт, що станом на 2022 рік на ділянках розташовані сонячні панелі, а не будинки, не спростовує законність реєстрації права власності, проведеної на підставі документів 1997–2002 років.

Оскільки на спірних ділянках розташоване майно, правомірність набуття якого не спростована у встановленому законом порядку, підстави для скасування реєстрації та повернення земель громаді відсутні.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 квітня 2026 року у справі № 179/1099/23 (провадження № 61-6607св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135844892>.

1.3. Припинення або заборона господарської діяльності підприємства з екологічних підстав є винятковою санкцією, яка застосовується лише за наявності доведеного понаднормативного негативного впливу на довкілля та здоров'я населення. Наявність дозвільних документів та дотримання санітарно-захисної зони виключає застосування санкції у вигляді заборони діяльності

01 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1

до ТОВ «Полікологр», треті особи: ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, про зупинення виробничої діяльності юридичної особи.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що вона проживає у безпосередній близькості від підприємства, яке займається виробництвом фарб та лаків із порушенням екологічних норм. На думку позивача, тривала діяльність відповідача спричинила в неї низку захворювань (астму, токсичне ураження печінки тощо), а також порушила її право на безпечне довкілля, оскільки підприємство не має належних висновків санітарно-епідеміологічної експертизи та встановленої санітарно-захисної зони.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив через недоведеність факту перевищення граничнодопустимих концентрацій (ГДК) забруднюючих речовин та відсутність доказів причинного зв'язку між діяльністю товариства і захворюваннями позивача.

ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, зазначивши, що діяльність фізичної та юридичної особи, що призводить до нищення, псування, забруднення довкілля, є незаконною. Кожен має право вимагати припинення такої діяльності. Діяльність фізичної та юридичної особи, яка завдає шкоди довкіллю, може бути припинена за рішенням суду (ч. 2 ст. 293 ЦК України).

Сам лише факт негативного впливу виробничої діяльності на довкілля при наявності всіх належних чинних дозвільних документів не може бути підставою для припинення чи заборони здійснення такої діяльності. Будь-яке істотне втручання держави у право чи діяльність повинно відповідати легітимній меті та бути співмірним із застосованими заходами, тому застосування найсуворішої санкції до відповідача у вигляді заборони здійснювати господарську діяльність (чи припинення діяльності) можливе у разі, коли заходи адміністративного впливу компетентного органу ігноруються і взагалі не виконуються суб'єктом господарювання.

ВС підкреслив, що за ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод втручання має досягти певного мінімального рівня, щоб скарги підпадали під її дію. Оцінка цього рівня залежить від інтенсивності, тривалості шкідливого впливу та його фізичних чи психологічних наслідків.

Оскільки позивач не довела понаднормативного негативного впливу підприємства на довкілля чи здоров'я населення, правові підстави для застосування такої виняткової санкції, як припинення господарської діяльності, відсутні.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 квітня 2026 року у справі № 207/4779/21 (провадження № 61-6731св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135576904>.

2. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів

2.1. Для визнання правочину недійсним через насильство позивач повинен довести факт фізичного чи психологічного тиску, вчинення правочину проти справжньої волі та причинний зв'язок між тиском і правочином. Саме перебування у реабілітаційному центрі без доказів примусу не підтверджує застосування психологічного насильства

01 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3, до якої приєднався ОСОБА_6, у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, треті особи – ОСОБА_4, ОСОБА_5, приватний нотаріус Кропивницького міського нотаріального округу, приватний нотаріус Бориспільського районного нотаріального округу Київської області, ОСОБА_6, про визнання правочинів недійсними, скасування державної реєстрації.

На обґрунтування наявності правових підстав для визнання правочинів недійсними на підставі ст. 231 ЦК України позивач посилалася на те, що упродовж тривалого часу мала конфліктні стосунки з матір'ю, яка вимагала розірвання її шлюбу та погрожувала позбавити її майна. У червні 2019 року позивача та її чоловіка невідомі особи примусово вивезли з місця проживання та помістили до реабілітаційного центру, де її утримували проти волі, застосовували психологічний і фізичний тиск, вводили невідомі препарати та змушували підписувати документи без ознайомлення з їх змістом.

Після звільнення з центру позивач дізналася, що на підставі посвідчених нотаріусом довіреностей від її імені представником укладено договори дарування житлового будинку, земельних ділянок і квартири на користь її матері. Позивач стверджувала, що не уповноважувала представника на відчуження майна, не мала можливості вільно висловлювати свою волю та підписала документи під впливом насильства і психотропного впливу, у зв'язку з чим просила визнати недійсними довіреності, договори дарування та скасувати державну реєстрацію прав на нерухоме майно.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив, мотивуючи своє рішення недоведеністю позивачем незаконного утримування у замкнутому приміщенні та примусовому лікуванні хімічними сильнодіючими препаратами, що паралізували її волю, у зв'язку з чим вона була обмежена у вільному вираженні своїх намірів та підписала довіреності під тиском відповідачів. Суд зазначив, що в період «реабілітації» вона неодноразово відвідувала нотаріуса для посвідчення згод на виїзд дітей за кордон, здійснювала банківські платежі за власною господарською діяльністю та навіть перебувала на стаціонарному лікуванні в іншому медичному закладі.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив частково, мотивуючи своє рішення тим, що воля позивача була сформована за втручання стороннього фактора (психологічного тиску через зміну звичного ритму життя та відсутність зв'язку).

ВС, скасовуючи рішення апеляційного суду та залишаючи без змін рішення суду першої інстанції, зазначив, що правочин, вчинений особою проти її справжньої волі внаслідок застосування до неї фізичного чи психічного тиску з боку другої сторони або з боку іншої особи, визнається судом недійсним (ст. 231 ЦК України).

Насильство виражається у незаконних діях, які породжують страх настання неvigідних наслідків. Проте у цій справі встановлено, що позивач не була обмежена у вільному вираженні волі, вона особисто підписувала документи в присутності нотаріуса (що він підтвердив у суді) та вела активну життєдіяльність поза центром.

Висновки апеляційного суду про психологічний тиск ґрунтувалися лише на суб'єктивних поясненнях позивача. Сама по собі реєстрація в реабілітаційному центрі чи проходження курсу психосоціальної допомоги не свідчить про автоматичне застосування насильства чи неможливість керувати своїми діями.

Оскільки позивач не довела факту застосування до неї фізичного насильства або настання душевного страждання з метою примусу до підписання довіреностей, правових підстав для визнання правочинів недійсними за ст. 231 ЦК України немає.

ВС урахував, що, звертаючись до суду з позовом, позивач посилалася на те, що оспорювані довіреності вона підписала під дією хімічних препаратів, що паралізували її волю, у зв'язку з чим вона була обмежена у вільному вираженні своїх намірів, однак не посилалася на те, що на момент видачі оспорюваних довіреностей вона не розуміла значення своїх дій та не могла керувати ними, а наполягала на тому, що такі правочини вона вчинила під тиском батьків.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 квітня 2026 року у справі № 404/8754/21 (провадження № 61-12693св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135577191>.

2.2. Заперечення позичальника про те, що грошові кошти за договором позики фактично не були ним одержані, є ексцепцією та не підлягає позовній давності. Тягар доведення неодержання коштів, зокрема підробки підпису чи невиконання боргової розписки позичальником, покладається на позичальника, а висновок експерта про лише ймовірну невідповідність підпису сам по собі не спростовує

факту передачі коштів за наявності оригіналу власноручної розписки в позикодавця

Об квітня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за договором позики.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що у липні 2018 року він надав відповідачу у позику 25 000,00 дол. США на строк до 25.12.2018, про отримання яких останній власноруч склав боргову розписку. Оскільки в зазначений строк відповідач гроші не повернув, мирним шляхом спір неможливо врегулювати, просив стягнути з відповідача борг в національній валюті України у сумі 685 000,00 грн, 3 % річних – 61 255,89 грн та інфляційні втрати – 135 013,50 грн.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив, мотивуючи своє рішення недоведеністю позивачем надання відповідачу у борг грошових коштів, тобто не довів існування між сторонами правовідносин із договору позики.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив частково, вказував на те, що висновки судових почеркознавчих експертиз про ймовірність не можуть бути підставою для висновку, що підпис вчинений не стороною правочину, відповідач не надав до суду належних та допустимих доказів на підтвердження того, що він не підписував боргову розписку, крім того, у кредитора наявний оригінал боргової розписки, що свідчить про існування боргового зобов'язання відповідача перед позивачем. Однак правових підстав для стягнення інфляційних витрат немає, оскільки предмет укладеного між сторонами договору позики є стягнення боргу в еквіваленті до долара США.

ВС у складі ОП КЦС погодився з висновками апеляційного суду, зазначивши, що поряд із вимогою в правовідношенні існує й заперечення.

Заперечення – це своєрідна субправомочність особи, яка бере участь у відповідному правовідношенні, заявити про те, що така особа з певної причини не є зобов'язана перед суб'єктом вимоги. Щонайменше можна вести мову про кілька видів заперечення: заперечення *ipso jure* та ексцепцію. Заперечення *ipso jure* стосується необґрунтованості вимоги іншої особи (наприклад, заперечення про нікчемність правочину), і таке заперечення може застосуватися навіть без посилання сторони. Ексцепція ж стосується обґрунтованої вимоги іншої особи (зокрема, заперечення про позовну давність). В такому разі потрібна відповідна заява.

Стаття 1051 ЦК України хоча й має назву про оспорювання договору позики, проте про жодне оспорювання в традиційному його розумінні як оспорюваного правочину не йдеться. Заперечення позичальника, що грошові

кошти насправді не були одержані ним від позикодавця відбувається в порядку ексцепції.

Заперечення про те, що грошові кошти насправді не були одержані ним від позикодавця не піддається позовній давності, як і більшість інших заперечень. Це означає, що коли б позикодавець не подав позов до позичальника, останній завжди може заперечити про відсутність боргу.

Тягар доведення того, що грошові кошти насправді не були одержані позичальником від позикодавця лежить на позичальнику, який за допомогою ексцепції заперечує проти позову.

Експертиза про ймовірність виконання підпису на власноручній розписці про отримання позики позичальником не свідчить про те, що кошти насправді не були одержані позичальником від позикодавця, за наявності саме власноручної розписки, не спростовує отримання коштів позичальником.

Така експертиза відповідає лише на питання автентичності підпису, а не про факт передачі грошей. Спірність підпису («ймовірно не відповідач») сама по собі не доводить відсутність позики, не веде до визнання не передавання коштів.

Тягар доказування подробиць підпису лежить на позичальникові (відповідачеві). Висновок експерта про ймовірність виконання підпису на власноручній розписці про отримання позики позичальником не підтверджує те, що кошти насправді не були отримані позичальником від позикодавця, як і не спростовує його.

Коли боргова розписка складена власноручно позичальником, оспорюючи факт укладення договору позики (одержання грошових коштів у борг), спростуванню підлягає не лише належність підпису на розписці позичальнику, але й факт її виконання відповідачем.

При цьому за наявності оригіналу розписки у позикодавця (позивача) простого заперечення позичальником (відповідачем) недостатньо (заперечення факту), якщо останній заперечує справжність підпису та факт отримання грошей, це заперечення потребує доведення цих обставин і тягар їх доведення лежить на відповідачеві (позичальникові).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 квітня 2026 року у справі № 368/1257/21 (провадження № 61-16707сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135994395>.

2.3. Кредитний договір, підписаний за допомогою одноразового пароля-ідентифікатора, за правовими наслідками прирівнюється до договору, укладеного в письмовій формі, за умови досягнення сторонами згоди щодо всіх істотних умов. Саме лише твердження позичальника про укладення договору внаслідок шахрайських дій без доказів порушення процедур ідентифікації з боку банку не є підставою для визнання договору недійсним

08 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу АТ «Райффайзен Банк» у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ «Райффайзен Банк» про визнання недійсним договору споживчого кредиту.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що він вирішив продати товар через сайт «OLX», для чого створив оголошення на сайті 20 грудня 2024 року. В одному із повідомлень покупець написала, що оплату буде здійснювати через сайт «OLX». Надалі почали надходити дзвінки через Телеграм з даної адреси, особа, яка телефонувала, представилася представником техпідтримки «OLX» та сказала, що не проходить оплата через сайт, з метою надання віддаленої допомоги попросила надати доступ до телефону. Після надання доступу до телефону даному менеджеру телефон одразу заблокувався та позивач не міг виконати на ньому жодної операції, в тому числі зателефонувати. Після цього на електронній пошті виявив кредитний договір з АТ «Райффайзен Банк», який було підписано шахраями від його імені про що негайно повідомив банк, зазначивши, що ніякі кредитні кошти отримувати наміру не мав та не підтверджує, що ним укладено кредитний договір, але оператор гарячої лінії порадив звернутися до поліції.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, задовольнив позов, керуючись тим, що укладення договору споживчого кредиту шляхом підтвердження через SMS-код, надісланий на абонентський номер, послуги за яким надаються знеособлено, не забезпечує належної ідентифікації позичальника. За таких обставин волевиявлення особи на укладення кредитного договору є непідтвердженим, а договір підлягає визнанню недійсним.

ВС не погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій, скасував судові рішення судів попередніх інстанцій та ухвалив нове судове рішення про відмову в задоволенні позову, зазначивши про таке.

Відповідно до ст. 204 ЦК України правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

У ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію» зазначено, що електронний договір – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі.

Відповідно до Закону України «Про електронну комерцію» електронний договір, підписаний одноразовим ідентифікатором, за правовими наслідками прирівнюється до договору, укладеного у письмовій формі.

Електронним підписом одноразовим ідентифікатором є алфавітно-цифрова послідовність (SMS-код або пароль), що надсилається особі та додається нею до електронних даних для підтвердження згоди з умовами договору.

У цій справі судами встановлено, що оспорюваний договір був підписаний у мобільному застосунку банку шляхом введення одноразового пароля. Ця операція стала можливою виключно внаслідок того, що позивач добровільно надав третім особам віддалений доступ до свого смартфона з фінансовим номером.

ВС наголосив, що без здійснення входу в особистий кабінет та введення ідентифікатора кредитний договір не був би укладений.

ВС підкреслив, що судова практика у цій категорії справ є незмінною, якщо процедуру підписання електронного договору одноразовим ідентифікатором дотримано, такий правочин є дійсним. Оскільки сторони досягли згоди щодо всіх істотних умов договору, а ризики, пов'язані з передачею доступу до власних пристроїв третім особам, покладаються на власника таких пристроїв, підстав для визнання договору недійсним немає.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 квітня 2026 року № 705/1938/25 (провадження № 61-13271св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135589815>.

2.4. Невиконання грошового зобов'язання є триваючим правопорушенням, тому вимога про стягнення інфляційних втрат і трьох процентів річних за статтею 625 ЦК України може бути заявлена за останні три роки прострочення, що передували поданню позову, з урахуванням продовження та зупинення перебігу позовної давності на час карантину і воєнного стану. Звільнення від відповідальності, передбачене пунктом 18 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України, не застосовується до прострочення грошового зобов'язання, яке не виникло з кредиту або позики

29 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційні скарги ОСОБА_1 та ТОВ «Він Фінанс» у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Він Фінанс» про стягнення інфляційних втрат і трьох процентів річних за несвоєчасний розрахунок внаслідок набуття у власність предмета іпотеки.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що він отримав у банку кредит. Для забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором передав в іпотеку нежитлове приміщення. Через неналежне виконання умов кредитного договору іпотекодержатель звернув стягнення

на предмет іпотеки та зареєстрував право власності на нього за собою. Вартість предмета іпотеки на 90 відсотків перевищила забезпечені іпотекою вимоги іпотекодержателя. Через невиконання останнім обов'язку повернути різницю коштів позивач у травні 2024 року звернувся до суду. Просив стягнути інфляційні втрати та три проценти річних за період з дня реєстрації іпотекодержателем права власності на предмет іпотеки з травня 2016 року до моменту добровільного повернення коштів у серпні–вересні 2023 року.

Суди першої та апеляційної інстанцій частково задовольнили позов. Судові рішення мотивовано тим, що позовна давність за вимогою про стягнення трьох процентів річних й інфляційних витрат за період з 22.04.2016 до 11.03.2020 спливла до введення карантину. Тому позовні вимоги за цією вимогою задовольнити не можна. При цьому сплив позовної давності за вимогою про стягнення коштів на підставі ст. 625 ЦК України, починаючи з 12.03.2020, припав на час дії карантину. Тому застосовний припис п. 12 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України про продовження позовної давності на весь час дії карантину. Отже, інфляційні втрати та три проценти річних слід стягнути у межах заявлених вимог за період з 12.03.2020 до серпня–вересня 2023 року.

ВС не погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій в частині відмови у задоволенні вимоги про стягнення з відповідача за період із 02.04.2017 до 11.03.2020 включно інфляційних витрат і трьох процентів річних, скасував їх в цій частині та ухвалив нове рішення про задоволення цих позовних вимог з огляду на таке.

Боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом (ч. 2 ст. 625 ЦК України).

Невиконання боржником грошового зобов'язання є триваючим правопорушенням. Тому право на позов про стягнення коштів на підставі ст. 625 ЦК України виникає у кредитора з моменту порушення грошового зобов'язання до моменту його усунення і обмежується останніми трьома роками, які передували поданню позову.

Під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), строки, визначені ст. ст. 257, 258, 362, 559, 681, 728, 786, 1293 ЦК України, продовжуються на строк дії такого карантину.

Пункт 18 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України передбачає, що у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний строк після його припинення або скасування у разі прострочення позичальником виконання грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику) банком або іншим

кредитодавцем (позикодавцем), позичальник звільняється від відповідальності, визначеної ст. 625 цього Кодексу, а також від обов'язку сплати на користь кредитодавця (позикодавця) неустойки (штрафу, пені) за таке прострочення. Установити, що неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, сплата яких передбачена відповідними договорами, нараховані включно з 24.02.2022 за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) за такими договорами, підлягають списанню кредитодавцем (позикодавцем).

Якщо позовна давність не спливла станом на 02.04.2022, то цей строк звернення до суду спочатку було продовжено (до 30.06.2023 – на строк дії карантину, а надалі до 29.01.2024 – на строк дії воєнного стану), а з 30.01.2024 перебіг такого строку зупинився на строк дії воєнного стану.

ВС бере до уваги те, що право на стягнення інфляційних втрат і трьох процентів річних виникає у кредитора з моменту порушення грошового зобов'язання, існує до моменту усунення цього порушення й обмежується позовною давністю – останніми трьома роками, які передували поданню відповідного позову. На перебіг позовної давності впливають обставини, пов'язані з її зупиненням, перериванням та продовженням.

У цій справі встановлено, що позивач у травні 2024 року звернувся до суду з вимогою стягнути з відповідача інфляційні втрати та три проценти річних за період з 22.04.2016 до 16.08. – 29.09.2023. Відповідач заявив про застосування позовної давності. Однак вона внаслідок запровадження та продовження дії карантину з 02.04.2020. до 30.06.2023 та запровадження 24.02.2022 і продовження строку дії воєнного стану не спливла щодо заявлених позивачем вимог про стягнення інфляційних втрат і трьох процентів річних за період із 02.04.2017 до 29.09.2023. Тому обґрунтованими є вимоги позивача про їхнє стягнення за вказаний період.

ВС звернув увагу, що підстав для звільнення відповідача від відповідальності, передбаченої ч. 2 ст. 625 ЦК України та п. 18 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України, немає. Відповідач не є позичальником. Спірні правовідносини стосуються наслідків прострочення грошового зобов'язання, пов'язаного із відшкодуванням позивачеві перевищення вартості предмета іпотеки над розміром забезпечених іпотекою вимог. До цих відносин припис вказаного пункту не застосовується.

Також немає підстав для застосування у цій справі припису п. 2 ч. 1 ст. 268 ЦК України. Згідно з цим приписом позовна давність не поширюється на вимогу вкладника до банку (фінансової установи) про видачу вкладу. Проте спірні правовідносини не виникли на підставі договору банківського вкладу, тому відповідні доводи позивача є безпідставними.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 квітня 2026 року № 751/4086/24 (провадження № 61-3138свп25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136612363>.

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин

3.1. Встановлення факту трудових відносин вимагає доведення виконання працівником трудових функцій, підпорядкування внутрішньому трудовому розпорядку, забезпечення умов праці та виплати винагороди. Цивільно-правовий договір спрямований на отримання конкретного результату, а не на процес організації праці. Відсутність доказів волевиявлення на укладення трудового договору, зайняття посади іншими особами та встановлення судами цивільно-правового характеру відносин виключає визнання трудових правовідносин

01 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Квасилівський ЛМЗ» про встановлення факту перебування у трудових відносинах.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що у січні 2019 року він працевлаштувався охоронником у ТОВ «Квасилівський ЛМЗ», надавши директору заводу паспортні дані і відомості про присвоєння реєстраційного номера облікової картки платника податків для внесення відповідного запису про роботу. З наказом про прийняття на роботу його не ознайомлювали, проте ця обставина його не бентежила, адже йому було визначено робоче місце, поінформовано про режим роботи заводу, тривалість робочого часу і відпочинку. Тому він вважав, що між сторонами було укладено трудовий договір. Встановлення факту трудових відносин у період з 02.01.2019 до 31.05.2022 йому необхідне для встановлення загального страхового стажу трудової діяльності.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позовних вимог, мотивуючи своє рішення тим, що позивач не надав належних доказів укладення трудового договору, а наявні матеріали свідчать про перебування сторін у цивільно-правових відносинах. Суди також врахували преюдиційні обставини, встановлені у справі про адміністративне правопорушення щодо директора заводу, де було констатовано відсутність порушень трудового законодавства.

ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, зазначив, що встановлення факту наявності трудових відносин між робітником і роботодавцем можливе при встановленні виконання робітником трудових функцій, підпорядкування робітника правилам внутрішнього трудового розпорядку, забезпечення робітнику умов праці та виплати винагороди за виконану роботу.

Основною ознакою, що відрізняє цивільно-правові відносини від трудових, є те, що трудовим законодавством регулюється процес організації трудової

діяльності. За цивільно-правовим договором процес організації трудової діяльності залишається за його межами, метою договору є отримання певного результату.

У цій справі встановлено преюдиційні факти (справи № 570/6330/23, № 460/28161/23), згідно з якими відносини між позивачем та заводом ґрунтувалися на цивільно-правовому договорі про надання послуг охорони об'єкта.

Згідно зі штатним розписом підприємства у спірний період на заводі були наявні лише дві штатні одиниці охоронників, які займали інші особи, що виключає можливість зайняття цієї посади позивачем на підставі трудового договору.

Саме по собі виконання функцій охоронця та наявність графіка чергувань за відсутності ознак системної інтеграції в організаційну структуру підприємства та дотримання трудової дисципліни не є достатніми підставами для встановлення факту трудових відносин.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 квітня 2026 року у справі № 570/4554/23 (провадження № 61-498св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135376916>.

3.2. Створення роботодавцем нестерпних умов праці, що виражається у примушуванні до щоденних поїздок до віддаленого місця роботи та необґрунтованій зміні посадової інструкції лише для одного працівника, є різновидом психологічного тиску, що свідчить про відсутність вільного волевиявлення на звільнення за власним бажанням

15 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ГУ НП у Вінницькій області у справі за позовом ОСОБА_1 до ГУ НП у Вінницькій області про визнання протиправним та скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

На обґрунтування заявлених вимог позивач зазначала, що була звільнена з посади діловода поліції за власним бажанням (ст. 38 КЗпП України), проте її заява була наслідком тривалого психологічного тиску з боку начальника відділу. Тиск виражався у створенні нестерпних умов праці: її змусили щодня добиратися з м. Погребище (де вона проживає) до м. Липовець (місце роботи) рейсовими автобусами, що вимагало підйому о 5:00 ранку. Крім того, лише для неї було змінено посадову інструкцію, встановлено пряме підпорядкування начальнику відділу, тоді як інші діловоди мали стандартні інструкції без такої деталізації.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, позов задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що відповідач

створив нестерпні умови праці для позивача, що є різновидом психологічного тиску, а звільнення відбулося за відсутності дійсного волевиявлення працівника.

ВС погодився з висновками судів, зазначив, що переведення на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації, а також переведення на роботу на інше підприємство, в установу, організацію або в іншу місцевість, хоча б разом з підприємством, установою, організацією, допускається тільки за згодою працівника, за винятком випадків, передбачених у ст. 33 цього Кодексу, та в інших випадках, передбачених законодавством (ч. 1 ст. 32 КЗпП України). Тягар доведення законної підстави для звільнення або іншого обмеження прав працівника покладається на роботодавця.

При розгляді спорів про звільнення за статтею 38 КЗпП України суди повинні з'ясувати, чи було справжнє волевиявлення працівника на припинення трудового договору в момент видання наказу, та перевірити доводи про можливий примус з боку власника.

У цій справі встановлено, що позивача не було належним чином повідомлено про зміну істотних умов праці, а саме про зміну фактичного постійного місця роботи.

Створення умов, за яких працівник змушений щоденно прокидатися о 5:00 ранку та добиратися до роботи міжміським транспортом за відсутності інших способів вчасного прибуття, негативно впливає на фізичний та емоційний стан і є формою тиску.

ВС підкреслив, що внесення змін до посадової інструкції щодо підпорядкування конкретній особі лише стосовно позивачки (за умови відсутності таких вимог для аналогічних посад в інших відділах) є необґрунтованим та підтверджує факт здійснення психологічного впливу.

Оскільки позивач довела факт здійснення щодо неї тиску, що спонукав її до написання заяви, це свідчить про відсутність у неї вільної волі на звільнення, а отже, наказ про звільнення є протиправним.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 квітня 2026 року у справі № 143/254/24 (провадження № 61-8196св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135926269>.

3.3. Гарантії збереження місця роботи, передбачені статтею 119 КЗпП України, не поширюються на випадки звільнення працівника за порушення умов контракту, що були вчинені до моменту набуття ним статусу члена добровольчого формування територіальної громади та не пов'язані з виконанням ним державних або громадських обов'язків у робочий час

08 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу НУ «Запорізька політехніка» у справі за позовом

ОСОБА_1 до НУ «Запорізька політехніка» про скасування наказу про звільнення, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

На обґрунтування заявлених вимог позивач указував, що працював на посаді завідувача кафедри «Обладнання та технологія зварювального виробництва» НУ «Запорізька політехніка» на умовах контракту, укладеного на строк до 28.03.2026. Однак 13.12.2023 відповідач звільнив його з роботи на підставі п. 8 ч. 1 ст. 36 КЗпП України у зв'язку із неналежним виконанням посадових обов'язків, передбачених контрактом. Вважав звільнення незаконним і таким, що порушує його трудові права. Також вказував, що звільнення суперечить вимогам ст. 119 КЗпП України та ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», оскільки станом на день звільнення він був членом добровольчої територіальної оборони, про що повідомив відповідача.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, мотивуючи своє рішення тим, що звільнення позивача проведено з дотриманням вимог закону. Крім того, про укладення контракту добровольця територіальної оборони від 09.12.2022 позивач повідомив відповідача після видання наказу про звільнення, тому відсутні підстави вважати, що звільнення порушує його права як члена добровольчого формування територіальної громади.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив частково, вказував на те, що звільнення позивача на підставі п. 8 ч. 1 ст. 36 КЗпП України є незаконним. Матеріали справи не містять належних і допустимих доказів невиконання чи неналежного виконання позивачем умов контракту, наявності причинного зв'язку між його діями (бездіяльністю) та невиконанням або неналежним виконанням покладених на нього трудових обов'язків, передбачених контрактом, що свідчить про недоведеність складових дисциплінарного проступку. Також, з 09 грудня 2022 року позивач перебував у складі добровольчого формування територіальної оборони і залучався до виконання завдань територіальної оборони у воєнний час, тому на нього поширюються гарантії щодо збереження місця роботи (посади) і середнього заробітку, встановлені ст. 119 КЗпП України.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, рішення суду першої інстанції залишив в силі, адже позивач звільнений за порушення умов контракту, які не пов'язані з тим, що він виконував обов'язки добровольця територіальної оборони в робочий час. Крім того, контракт добровольця територіальної оборони позивач уклав вже після того, як допустив порушення умов укладеного з відповідачем трудового договору (контракту).

Контракт є особливою формою трудового договору, спрямованою на створення умов для виявлення ініціативності працівника; закон надає

сторонам право самостійно встановлювати в ньому права, обов'язки та додаткові підстави для розірвання договору.

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 36 КЗпП України підставою для припинення трудового договору є порушення хоча б одного з пунктів контракту, за умови, що сторони передбачили таке розірвання у самому тексті угоди.

У цій справі відповідач підтвердив належними доказами (довідкою моніторингу, службовими записками) факти порушення позивачем умов контракту, недотримання графіка занять, відсутність робочих програм дисциплін та невідповідність розподілу навчальної роботи.

ВС підкреслив, що норма ст. 119 КЗпП України гарантує працівнику збереження місця роботи саме на час виконання ним державних або громадських обов'язків у робочий час, що унеможлиблює звільнення безпосередньо через виконання таких обов'язків.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 квітня 2026 року № 331/586/23 (провадження № 61-3433св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135655218>.

3.4. За відсутності наказу чи розпорядження роботодавця трудовий договір може бути визнаний укладеним, якщо працівник виконував трудову функцію з відома роботодавця, підпорядковувався правилам внутрішнього трудового розпорядку, був забезпечений умовами праці та отримував винагороду за роботу. Суд має з'ясувати характер правовідносин між сторонами та зважати на концепцію прихованого працевлаштування (*deemed employment*) при вирішенні спорів про встановлення факту трудових відносин, особливо у випадках отримання особою травми під час виконання робіт із підвищеною небезпекою на виробництві

29 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «ТД Комета» про встановлення факту перебування у трудових відносинах.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що перебував із товариством у трудових відносинах із 18.05 до 18.06.2021, хоча трудовий договір з ним і не був оформлений, але фактично він був допущений до роботи посадовими особами товариства, робота провадилася за розпорядженням роботодавця, він підпорядковувався правилам внутрішнього трудового розпорядку. 18.06.2021 під час виконання монтажу металоконструкцій стався нещасний випадок на виробництві, внаслідок якого він отримав важку травму. Неналежне оформлення товариством трудових відносин із ним позбавило

його права на страхування від нещасного випадку на виробництві та права на отримання страхових виплат.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовили у задоволенні позову, оскільки позивач не довів факту перебування у трудових відносинах із відповідачем на посаді зварювальника у період з 18.05. до 18.06.2021.

ВС не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, скасував постанову апеляційного суду та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, зазначив, що суд може визнати трудовий договір укладеним за відсутності наказу чи розпорядження лише за умови дотримання інших умов, необхідних для його укладення, зокрема, виконання працівником обов'язку щодо надання паспорта або іншого документа, що посвідчує особу, трудової книжки, а у випадках, передбачених законодавством, – також документа про освіту (спеціальність, кваліфікацію), про стан здоров'я та інших документів, за наявності письмових чи інших доказів дотримання цих умов, окрім показань свідків.

Висновок апеляційного суду є передчасним і формальним, оскільки суд не надав належної правової оцінки факту отримання позивачем травми саме на виробництві ТОВ «ТД Комета» під час виконання робіт із підвищеною небезпекою.

Суд не з'ясував, у який спосіб позивач, не перебуваючи у трудових відносинах, зміг проникнути на закритий об'єкт товариства та здійснювати там спеціалізовані роботи з відома керівництва.

ВС наголосив на необхідності зважати на концепцію прихованого працевлаштування (*deemed employment*), закріпленої у Рекомендаціях МОП № 198. Ознаками таких відносин є виконання роботи під контролем іншої сторони, інтеграція в структуру підприємства, виконання роботи особисто працівником, дотримання графіка та надання інструментів роботодавцем.

Саме по собі незавершення процедури оформлення документів (відсутність наказу чи заяви) не є безумовною підставою для відмови, якщо фактично відбувся допуск до роботи і особа виконувала трудові функції.

Апеляційний суд не з'ясував характер правовідносин (цивільно-правові чи трудові) та не перевіряв доводи позивача про проходження ним тестування при прийомі на роботу та харчування у їдальні підприємства разом з іншими працівниками.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 квітня 2026 року у справі № 293/1073/24 (провадження № 61-16364св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136114130>.

3.5. Не є мобінгом дії роботодавця щодо зміни робочого місця, посади, розміру оплати праці чи звільнення працівника, якщо вони вчинені в порядку, встановленому трудовим законодавством, колективним або трудовим договором. Незгода працівника з такими рішеннями роботодавця сама по собі не свідчить про систематичний психологічний чи економічний тиск, спрямований на приниження честі, гідності або ділової репутації працівника

29 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Київського міського центру зайнятості про встановлення факту мобінгу щодо неї.

На обґрунтування заявлених вимог позивач зазначала, що перебувала у трудових відносинах з відповідачем. Неодноразово її незаконно звільняли. Однак вона відновлювала свої права шляхом поновлення на посаді через суд. На її переконання, такі дії з боку відповідача спрямовані на приниження її гідності та честі, професійної (ділової) репутації. Вважала, що відповідач цілеспрямовано, незаконно та ганебно намагається позбавити її права на працю, яке гарантоване Конституцією України. Такі дії щодо неї мають систематичний та умисний характер, мають на меті позбавити її роботи. Крім того, зазначала, що після її останнього поновлення на роботі у червні 2023 року відповідачем вчинено дії, які перешкождали виконанню нею своїх трудових функцій, зменшено розмір премії та розмір надбавки за інтенсивність праці, не повідомляючи її про такі дії, відмовлено у наданні щорічної основної відпустки, без будь-яких попереджень було змінено істотні умови праці, не обумовлені трудовим договором і посадовою інструкцією. Вважає, що всі перелічені дії відповідача є мобінгом по відношенню до неї.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив, керуючись тим, що позивач не довела обґрунтованості своїх позовних вимог. Викладені нею факти, які вона пов'язує із мобінгом (цькуванням), ґрунтуються саме на її незгоді з діями та рішеннями роботодавця, проте не свідчать про обмеження її прав і свобод. Зміна робочого місця, посади працівника або розміру оплати праці у порядку, встановленому законодавством, колективним або трудовим договором, не вважаються мобінгом (цькуванням).

Крім того, суди не вбачали з боку відповідача ознак мобінгу (цькування) по відношенню до позивача, а саме систематичних, тривалих умисних дій або бездіяльності роботодавця, окремих працівників, які спрямовані на приниження честі та гідності позивача, її ділової репутації, у тому числі з метою набуття, зміни або припинення нею трудових прав та обов'язків, що проявлялися у формі психологічного та/або економічного тиску, зокрема, із створення стосовно працівника напруженої, ворожої, образливої атмосфери, у тому числі такої, що змушує її недооцінювати свою професійну придатність.

ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, зазначив, що вимоги роботодавця щодо належного виконання працівником трудових обов'язків, зміна робочого місця, посади працівника або розміру оплати праці в порядку, встановленому законодавством, колективним або трудовим договором, не вважаються мобінгом (цькуванням).

Мобінг (цькування) – це систематичні, тривалі й умисні дії або бездіяльність роботодавця чи окремих працівників, спрямовані на приниження честі та гідності працівника, його професійної репутації.

ВС підкреслив, що Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» набрав чинності лише у 2022 році. Згідно зі ст. 58 Конституції України закони не мають зворотної дії в часі, тому звільнення позивача у 2018 та 2020 роках не можуть бути враховані при оцінці систематичності мобінгу.

Щодо доводів про нижчий розмір премії (50 % замість 70 %), суд вказав, що премія є диспозитивним правом, а не обов'язком керівника, її розмір залежить від особистого внеску працівника, а тому факт виплати меншої премії за відсутності інших доказів не є підтвердженням економічного тиску.

Оскільки позивач не довела факту цілеспрямованого створення навколо неї ворожої чи образливої атмосфери, а зміна її посадового окладу чи кабінету відбувалися в межах повноважень роботодавця, правових підстав для встановлення факту мобінгу немає.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 квітня 2026 року у справі № 756/12586/24 (провадження № 61-12878св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136197169>.

4. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

4.1. Особа, записана батьком дитини за спільною заявою, не має права оспорювати батьківство, якщо в момент реєстрації знала про відсутність біологічного споріднення або давала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій, оскільки це суперечить інтересам дитини та принципу добросовісності

01 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Ніжинський відділ державної реєстрації актів цивільного стану у Ніжинському районі Чернігівської області Північно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Суми), про оспорювання

батьківства та виключення запису про батька з актового запису про народження дитини.

Позивач просив виключити відомості про нього, як батька дитини, з актового запису від 25.10.2010 про народження ОСОБА_4 та з актового запису від 06.01.2015 про народження ОСОБА_5, оскільки у нього виникли сумніви з приводу його батьківства щодо обох синів, оскільки перший був зачатий коли сторони ще не перебували у сімейних відносинах та не проживали разом, а інший – коли позивач проходив службу в зоні АТО.

Суд першої інстанції частково задовольнив позов, оскільки відсутність біологічного батьківства щодо ОСОБА_4, підтверджена експертним висновком та відповідач не довела, що позивач є батьком дитини або в момент реєстрації батьком дитини знав, що не є таким або не міг про це не знати.

Апеляційний суд скасував рішення районного суду в частині задоволених позовних вимог та ухвалив в цій частині нове рішення про відмову в позові, мотивуючи своє рішення тим, що позивач знав в момент реєстрації його батьком дитини, що він не є її біологічним батьком та не надав доказів на підтвердження порушення вільного волевиявлення при здійсненні реєстрації його батьківства відносно ОСОБА_4.

ВС, залишаючи без змін постанову апеляційного суду, зазначив, що не має права оспорювати батьківство особа, записана батьком дитини, якщо в момент реєстрації себе батьком дитини вона знала, що не є її батьком, а також особа, яка дала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій відповідно до ч. 1 ст. 123 СК України (ч. 5 ст. 136 СК України).

Вважається, що під час прийняття рішення про «оформлення» свого батьківства чоловік враховував усі можливі правові наслідки для себе, навіть з урахуванням того, що фактично батьком дитини є інша особа. Саме тому доволі змін ним у майбутньому початкового рішення чи відзив поданої заяви до органу РАЦС про встановлення батьківства після його державної реєстрації не допускається.

ВС констатував, що відсутні правові підстави для задоволення позовних вимог, тому що позивач у момент реєстрації народження дитини знав про відсутність біологічного споріднення та тривалий час підтримував *de facto* сімейні відносини з дитиною, керуючись найкращими інтересами дитини.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 квітня 2026 року у справі № 740/8454/23 (провадження № 61-14112св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135351107>.

4.2. Той з батьків, з ким фактично проживає дитина, має право на звернення до суду з позовом про стягнення аліментів незалежно від наявності невирішеного спору про визначення місця проживання дитини. Наявність такого

спору не виключає стягнення аліментів, оскільки обов'язок утримання дитини має пріоритетний характер

16 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів.

Позивач просив суд стягнути з ОСОБА_2 на його користь аліменти на неповнолітнього сина ОСОБА_1, який після розлучення сторін залишився проживати з ним.

Суд першої інстанції задовольнив позов. Судове рішення мотивовано тим, що неповнолітня дитина перебуває на утриманні позивача, активно розвивається та потребує належної фінансової допомоги.

Суд апеляційної інстанції скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні позову, оскільки на час розгляду справи між сторонами існує невирішений спір про місце проживання дитини, на яку позивач просив стягнути аліменти.

ВС не погодився з такими висновками суду апеляційної інстанції, постанову скасував, справу направив на новий розгляд, зробивши такі правові висновки.

У ст. 15 ЦК України закріплено право кожної особи на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

Відповідно до Конвенції про права дитини та норм сімейного законодавства при вирішенні будь-яких питань щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Одним із основних прав дитини є право на утримання, яке кореспондується з конституційним обов'язком батьків утримувати дітей до їх повноліття та знайшло своє закріплення в СК України.

Кожна дитина має право на рівень життя, необхідний для її фізичного, розумового та соціального розвитку. Обов'язок батьків утримувати дитину до її повноліття є конституційним і не залежить від того, чи перебувають батьки у шлюбі.

Відповідно до статей 150, 180 СК України батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, матеріально утримувати дитину до повноліття.

Згідно з ч. 3 ст. 181 СК України за рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина.

ВС наголосив, що право на звернення з таким позовом має той із батьків, з ким дитина проживає фактично, та зацентував, що право дитини на кошти

для життєдіяльності не може ставитися в залежність від того, чи офіційно визначено її місце проживання. До моменту вирішення спору про місце проживання дитина не може бути позбавлена належних засобів для існування.

ВС виснував, що апеляційний суд зосередився лише на наявності спору про місце проживання і не надав належної оцінки факту перебування дитини на утриманні позивача, тобто спір по суті не вирішив, а суд касаційної інстанції не може встановлювати обставини, переоцінювати докази тощо (ст. 400 ЦПК України).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 квітня 2026 року у справі № 314/5990/24 (провадження № 61-16072св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135994402>.

5. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

5.1. Для розірвання спадкового договору відчужувач повинен довести не лише факт ненадання допомоги, але й те, що він звертався до набувача з конкретною вимогою про забезпечення, а набувач свідомо ухилився від її виконання. Непоінформованість набувачів за спадковим договором про безпосередні потреби відчужувача свідчить про відсутність їхньої вини у невчиненні відповідних дій. Відсутність належних доказів невиконання набувачами розпоряджень відчужувача виключає підстави для розірвання спадкового договору

01 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, третя особа – приватний нотаріус Києво-Святошинського РНО Київської області, про розірвання спадкових договорів.

На обґрунтування заявлених вимог позивач (відчужувач) посилалася на те, що вона уклала з відповідачами (набувачами) два спадкові договори щодо садового будинку та земельної ділянки, за якими вони зобов'язалися за власний рахунок забезпечувати її харчуванням, ліками, доглядом та оплачувати комунальні послуги. Позивач стверджувала, що відповідачі належним чином взяті на себе обов'язки не виконували, витрачали її пенсійні кошти, а через конфлікти та відсутність піклування вона була змушена переїхати до доньки.

Суд першої інстанції позов задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що набувачі не виконували обов'язки щодо забезпечення відчужувача харчуванням, ліками та медичною допомогою за власний рахунок. Відсутність документальних доказів виконання зобов'язань та наявність конфліктних відносин свідчать про неналежне виконання договорів.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні позову, оскільки позивач не надала доказів того, що вона зверталася до набувачів із конкретними розпорядженнями, у виконанні яких їй було відмовлено.

ВС погодився з висновками апеляційного суду, звернув увагу на те, що для розірвання спадкового договору відчужувач повинен довести не лише факт ненадання допомоги, але й те, що він звертався до набувачів з вимогою (розпорядженням) про забезпечення (зокрема, ліками, продуктами тощо), а набувачі ухилялися від виконання такої вимоги.

У цій справі встановлено, що позивач самотійно змінила місце проживання, відвідувала медичні заклади, проходила обстеження та купувала ліки, не повідомляючи про це набувачів, з якими до квітня 2023 року проживала в одному будинку.

ВС підкреслив, що непоінформованість набувачів про безпосередні потреби відчужувача через поведінку останньої свідчить про відсутність їхньої вини у невчиненні дій, обумовлених договором (ст. 614 ЦК України).

Факт спільного проживання та ведення спільного господарства до моменту переїзду позивача свідчить про виконання умов договору у спосіб, погоджений сторонами. При цьому відсутність фіскальних чеків на кожен витрату в межах сімейних відносин не може бути однозначним доказом невиконання договору.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 квітня 2026 року у справі № 369/12305/23 (провадження № 61-1335св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135386244>.

6. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди

6.1. Якщо особа під час досудового розслідування давала пояснення про обставини події відповідно до власного сприйняття цих обставин, не усвідомлюючи їх невідповідності дійсності, такі свідчення не є самообмовою в розумінні ч. 4 ст. 1176 ЦК України і не позбавляють особу права на відшкодування шкоди, завданої незаконним притягненням до кримінальної відповідальності

01 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до держави Україна в особі ГУ Національної поліції у Львівській області, Львівської обласної прокуратури, Державної казначейської служби України про відшкодування моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями, діями та бездіяльністю органу, що здійснює досудове розслідування, й прокуратури.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що довгий час перебував під слідством і судом внаслідок незаконного притягнення його до кримінальної відповідальності, що підтверджено виправдовувальним вироком, внаслідок чого він зазнав глибоких душевних страждань та переживань.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, відмовив у задоволенні позову, керуючись тим, що особа, яка свідомо підписала наказ заднім числом та приховала це від слідчих органів, перешкоджаючи з'ясуванню істини щодо свого статусу службової особи, не має права на відшкодування шкоди за незаконне кримінальне переслідування.

ВС не погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій, скасував їх та передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції, визнав висновки судів про самообмову передчасними з огляду на таке.

Відповідно до ст. 56 Конституції України кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» пов'язує виникнення у конкретного реабілітованого громадянина права на відшкодування шкоди зі складним юридичним складом, яке включає в себе підстави виникнення шкоди, завданої незаконними діями, та умови виникнення права на його відшкодування. Водночас відповідно до ч. 4 ст. 1176 ЦК України фізична особа, яка в процесі досудового розслідування або судового провадження шляхом самообмови перешкождала з'ясуванню істини і цим сприяла незаконному засудженню, незаконному притягненню до кримінальної відповідальності, незаконному застосуванню запобіжного заходу, незаконному затриманню, незаконному накладенню адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, не має права на відшкодування шкоди.

Під самообмовою слід розуміти завідомо неправдиві показання підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, в яких він зізнається у вчиненні кримінального правопорушення, якого насправді не вчиняв, у більш тяжкому кримінальному правопорушенні, ніж вчинено в дійсності, або ж бере лише на себе вину за вчинене кримінальне правопорушення, хоча у дійсності воно вчинено групою осіб.

Під час розгляду та дослідження вказаного питання суд повинен ураховувати причини, які спонукали особу до самообмови, оскільки у наведеній нормі права фактично йдеться про умисел на самообмову. Тобто самообмова, яка виключає відшкодування шкоди, має бути добровільною, завідомо

неправдивою, мати на меті перешкодити з'ясуванню істини та бути зафіксованою в матеріалах справи.

У справі, що переглядалася, позивач надавав свідчення про виконання ним обов'язків майстра так, як він їх суб'єктивно сприймав на той момент, оскільки фактично виконував ці функції згідно з посадовою інструкцією бригадира за відсутності основного працівника.

Позивач вважав свої пояснення правдивими й не мав на меті переконати органи слідства у вчиненні ним злочину, якого він не вчиняв. У матеріалах кримінального провадження не було зафіксовано жодних висновків про те, що позивач перешкоджав встановленню істини у справі чи мав умисел на самообмову.

З огляду на викладене ВС виснував, що для позбавлення особи права на відшкодування шкоди на підставі самообмови необхідно встановити наявність у неї умислу на надання завідомо неправдивих показань з метою перешкодження з'ясуванню істини. Оскільки факту умисної самообмови з боку позивача не було встановлено ні в межах кримінального провадження, ні під час розгляду цієї справи, відмова судів у задоволенні позову з цих підстав є передчасною.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 квітня 2026 року у справі № 461/3566/24 (провадження № 61-7598св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135576869>.

6.2. Для стягнення упущеної вигоди позивач повинен довести конкретними розрахунками і доказами про реальну можливість отримання відповідних доходів за звичайних обставин, якби право не було порушене протиправними діями відповідача. Втрата частини бджолосімей через порушення правил застосування пестицидів не є автоматичною підставою для стягнення вартості всієї потенційно недоотриманої продукції, якщо позивач не довів показники середнього збору меду та не надав несуперечливих розрахунків

08 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ПСП «Дружба» про відшкодування майнової, моральної шкоди та упущеної вигоди, завданої загибеллю бджіл.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що він є власником стаціонарної пасіки. У червні 2022 року було складено акт спеціально створеною комісією про встановлення факту отруєння бджіл, згідно з яким виявлено масову загибель бджіл з характерними ознаками отруєння пестицидами. Також встановлено, що в радіусі 10 км від пасіки позивача (2,5 км) знаходяться поля з масово квітучою культурою гороху, посіви якого обробляло ПСП «Дружба»

пестицидами з порушенням законодавства у сфері охорони бджіл, зокрема щодо неповідомлення про здійснювані заходи. В зв'язку з цим, він вважав, що протиправними діями відповідача йому спричинено майнову шкоду, моральну шкоду, а також внаслідок втрати на початку медозбору 50 % робочих бджіл ним недоотримано бджолопродукцію, яку б він міг реально отримати, якби бджоли не загинули.

Справу суди розглядали неодноразово.

Районний суд відмовив у задоволенні позову, тому що позивач не довів наявності причинно-наслідкового зв'язку між протиправними діями ПСП «Дружба» та спричиненою шкодою.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та частково задовольнив позов. Рішення мотивовано доведенням спричинення позивачу матеріальної шкоди внаслідок застосування підприємством токсичних для бджіл засобів захисту рослин без виконання передбаченого законом обов'язку повідомлення про майбутнє застосування засобів захисту рослин, що призвело до отруєння бджіл та їх загибелі та, відповідно, спричинення шкоди позивачеві. При цьому відмовив у задоволенні позовних вимог в частині відшкодування упущеної вигоди у зв'язку із тим, що такі не підтверджені конкретними підрахунками і доказами реальної можливості отримання відповідних доходів.

Залишаючи без змін постанову апеляційного суду в оскаржуваній частині, а саме в частині позовних вимог щодо відшкодування упущеної вигоди, ВС зазначив, що збитки як правова категорія включають в себе й упущену (втрачену) вигоду, яка відрізняється від реальних збитків тим, що реальні збитки характеризують зменшення наявного майна потерпілого (проведені витрати, знищення і пошкодження майна тощо), а у разі упущеної вигоди наявне майно не збільшується, хоча і могло збільшитися, якби не правопорушення. Тобто упущена вигода відображає різницю між реально можливим у майбутньому потенційно отриманим майном та вже наявним майном.

Протиправною вважається поведінка, що порушує імперативні норми права або санкціоновані законом умови договору, внаслідок чого порушуються права іншої особи (така поведінка особи може виявлятися у прийнятті нею неправомірного рішення або у неправомірній поведінці – діях або бездіяльності). Під збитками розуміється матеріальна шкода, що виражається у зменшенні майна потерпілого в результаті порушення належного йому майнового права, та (або) применшенні немайнового блага тощо. Причинний зв'язок між протиправною поведінкою та заподіяними збитками виражається в тому, що протиправні дії заподіювача є причиною, а збитки є наслідком такої протиправної поведінки. Вина заподіювача збитків є суб'єктивним елементом відповідальності і полягає в психічному ставленні особи до вчинення нею протиправного діяння та проявляється у вигляді умислу або необережності.

Відповідно до ст. 22 ЦК України у вигляді упущеної вигоди відшкодовуються тільки ті збитки, які б могли бути реально отримані при належному виконанні зобов'язання.

ВС підкреслив, що звернення з вимогою про відшкодування збитків у вигляді упущеної вигоди покладає на кредитора (позивача) обов'язок також довести, окрім наведеного, реальну можливість отримання визначених ним доходів, тобто, що ці доходи (вигода) не є абстрактними, а дійсно були б ним отримані і тільки неправомірні дії відповідача стали єдиною і достатньою причиною, яка позбавила можливості їх отримання.

ВС визнав обґрунтованим висновок апеляційного суду щодо відмови в задоволенні вимог про відшкодування упущеної вигоди, оскільки таку не підтверджено конкретними підрахунками і доказами реальної можливості отримання відповідних доходів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 квітня 2026 року у справі № 550/653/23 (провадження № 61-12262св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135655366>.

6.3. Саме по собі задоволення адміністративного позову про визнання протиправною бездіяльності військової частини щодо видачі довідки про обставини травми не є безумовною підставою для відшкодування моральної шкоди; для стягнення такої компенсації позивач має довести причинно-наслідковий зв'язок між діями (бездіяльністю) відповідачів та заподіяною шкодою (погіршенням стану здоров'я)

14 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Міністерства оборони України, третя особа – ВЧ, про стягнення моральної та майнової шкоди, отриманої внаслідок каліцтва.

На обґрунтування заявлених вимог позивач вказував, що під час виконання бойового завдання у липні 2023 року він отримав травму. На думку позивача, через протиправну бездіяльність відповідачів йому було несвоєчасно надано медичну допомогу (лише через два тижні після травмування) та вчасно не видано довідку про обставини травми, що призвело до посилення болю у хребті, необхідності проведення складної операції та визнання його непридатним до військової служби. Крім того, несвоєчасне отримання довідки, яка б підтверджувала бойовий характер травми, перешкодило отриманню статусу особи з інвалідністю внаслідок війни та вищих соціальних виплат.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, мотивуючи своє рішення тим, що позивач не надав доказів причинно-наслідкового зв'язку між травмою ноги у липні

2023 року та виникненням у нього захворювання хребта (остеохондрозу), медична допомога надавалася йому відповідно до заявлених на той момент скарг.

ВС погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій, зазначив про таке.

Зобов'язання про компенсацію моральної шкоди виникає за сукупності таких умов: наявність моральної шкоди, протиправність поведінки завдавача, вина та причинний зв'язок між протиправною поведінкою і шкодою.

У деліктних зобов'язаннях діє презумпція вини завдавача шкоди, проте позивач зобов'язаний довести сам факт наявності моральної шкоди та причинний зв'язок між діями відповідачів і цією шкодою.

Суди встановили, що під час первинного огляду 25.07.2023 позивач скаржився лише на біль у стопі та гомілкостопі, і лише 05.08.2023 він уперше повідомив про біль у хребті. Згідно з анамнезом біль у поперековому відділі мав тривалий характер і посилювався на фоні підвищеного фізичного навантаження, що виключає безпосередній зв'язок між затримкою у наданні допомоги при травмі стопи та розвитком хвороби хребта.

ВС зауважив, що саме лише задоволення позову в адміністративній справі не є безумовною підставою для висновку про наявність причинного зв'язку між діями / бездіяльністю органу державної влади та заподіяною шкодою. Причинний зв'язок, як обов'язковий елемент відповідальності за заподіяння збитків, між протиправною поведінкою та шкодою виражається в тому, що шкода повинна бути об'єктивним наслідком поведінки завдавача шкоди. Зокрема, доведенню підлягає, що протиправні дії чи бездіяльність заподіювача є причиною, а збитки, які виникли у потерпілої особи, безумовним наслідком такої протиправної поведінки.

Оскільки позивач не довів, що захворювання хребта та пов'язані з ним страждання стали наслідком саме бездіяльності відповідачів (а не хронічного захворювання), правові підстави для стягнення компенсації відсутні.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 квітня 2026 року у справі № 760/26383/24 (провадження № 61-1619св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135733726>.

6.4. Держава Україна не несе відповідальності за шкоду, завдану майну внаслідок агресії РФ на тимчасово окупованих територіях, проте виконує свій позитивний обов'язок через створення спеціальних компенсаційних механізмів. Позовні вимоги про визнання права на компенсацію в судовому порядку є передчасними, якщо особа не скористалася встановленою адміністративною процедурою

16 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Горлівської міської ради Донецької області, держави Україна в особі Кабінету Міністрів України про визнання права на компенсацію за житло, зруйноване внаслідок агресії російської федерації.

На обґрунтування заявлених вимог позивач указував, що він є власником будинку в м. Горлівка, який був майже повністю зруйнований 11.05.2015 під час артилерійського обстрілу. Позивач стверджував, що чинний Закон України від 23.02.2023 про компенсацію за знищене майно дискримінує осіб, чиє житло було зруйноване до 24.02.2022 або знаходиться на територіях, окупованих до цієї дати. Вважаючи, що він позбавлений можливості отримати відшкодування в адміністративному порядку, позивач просив визнати за ним право на компенсацію в судовому порядку.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовили у задоволенні позову, зазначили, що держава виконала позитивні зобов'язання та розробила компенсаційний механізм відшкодування вартості зруйнованого (пошкодженого) житла. Доказів того, що позивач звертався у передбаченому законом порядку до комісії з розгляду питань, пов'язаних з наданням грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією російської федерації, немає. Водночас обов'язок відновити майно (чи виплатити компенсацію у вигляді вартості такого відновлення) держава може мати лише у разі порушення негативного обов'язку з гарантування права на мирне володіння майном. При цьому позивач не скаржився на порушення Україною цього обов'язку, зокрема, що саме Україна зруйнувала його житло не доводив.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій, вказав, що позивач не надав доказів того, що він використав визначений державою порядок отримання гарантованої нею компенсації, а заявлені вимоги не містять в собі конкретних вимог щодо їх виконання.

Відповідно до ст. 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод держава має позитивні обов'язки гарантувати ефективне використання прав кожному, хто перебуває під її юрисдикцією.

На виконання свого позитивного обов'язку щодо забезпечення права власності держава Україна вжила заходів для юридичного оформлення механізму компенсації за зруйноване чи пошкоджене майно фізичних та юридичних осіб. Зокрема, КМУ прийняв постанову від 20.03.2022 № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації»; постанову від 18.12.2013 № 947 «Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації» (назва постанови із змінами, внесеними згідно з постановою КМУ від 10.07.2019 № 623, в редакції постанови КМУ від 02.09.2020 № 767), якими визначений механізм надання та визначення розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією рф.

Ця компенсація за своєю правовою природою не є відшкодуванням шкоди, завданої саме Україною. Згідно із законом обов'язок повного відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок окупації, покладається на російську федерацію як на державу-окупанта.

ВС підкреслив, що оскільки позивач не надав доказів використання визначеного державою адміністративного порядку отримання компенсації (звернення до спеціальної комісії), його вимоги про визнання такого права в суді є безпідставними.

Доводи касаційної скарги про те, що ЗУ «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» незаконно обмежує в отриманні компенсації осіб, чиє житло було зруйноване до 24.02.2022, а також тих, чиє зруйноване житло знаходиться на непідконтрольній Уряду України території, що її було визначено такою до 24.02.2022, є безпідставними. Розроблення інших механізмів щодо компенсації за пошкодження та знищення об'єктів нерухомого майна після 24.02.2022 не свідчить про дискримінацію громадян України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 квітня 2026 року у справі № 243/7394/23 (провадження № 61-10231св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135804550>.

7. Справи окремого провадження

7.1. Встановлення факту родинних відносин у судовому порядку можливе за наявності кровної спорідненості, яка між вітчимом та пасинком відсутня. Крім того, згідно з вимогами спеціального закону вітчим не належить до вичерпного кола близьких родичів, загибель яких є правовою підставою для звільнення військовослужбовця зі служби під час дії воєнного стану

01 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ВЧ, третя особа – Міністерство оборони України, про встановлення факту родинних відносин.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що його вітчим ОСОБА_2 був призваний на військову службу і загинув під час ведення бойових дій. Він звернувся до командира ВЧ з рапортом, в якому просив звільнити його з ВЧ на підставі абз. 14 пп. «г» п. 2 ч. 4 ст. 26 ЗУ «Про військовий обов'язок і військову службу» як військовослужбовця, який проходить військову службу за призовом під час дії мобілізації під час воєнного стану, за сімейними обставинами, а саме у зв'язку із загибеллю близького родича ОСОБА_2 під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану. Однак йому було відмовлено.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив, мотивуючи своє рішення тим, що чинне законодавство передбачає перелік підстав для звільнення військовослужбовців з військової служби через сімейні обставини або з інших поважних причин під час дії воєнного стану та перелік близьких родичів, загибель яких під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану обумовлює можливість звільнення з військової служби. При цьому відповідач не оспорує наявність факту родинних відносин позивача з його вітчимом та те, що вони були близькими особами, а вказує на відсутність підстав для звільнення згідно з чинним законодавством.

ВС погодився з висновком судів попередніх інстанцій та навів такі правові висновки.

Юридичні факти можуть бути встановлені лише для захисту, виникнення, зміни або припинення особистих чи майнових прав самого заявника.

Об'єктом судового захисту при розгляді справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, є охоронювані законом інтереси, а предметом судової діяльності – встановлення юридичних фактів із метою забезпечення реалізації заінтересованими особами належних їм суб'єктивних прав.

Отже, для визначення юридичного характеру факту потрібно з'ясувати мету встановлення, оскільки мета дає можливість зробити висновок, чи дійсно цей факт є юридичним і чи матиме він правові наслідки.

Встановлення факту родинних відносин можливо лише за наявності кровної спорідненості, а вітчим та пасинок не є родичами. Позивач не надав до суду належних та допустимих доказів на підтвердження факту його кровної спорідненості з вітчимом. Інших вимог, зокрема про встановлення факту спільного проживання з вітчимом, позивач не заявляв.

ВС зазначив, що п. 3 ч. 12 ст. 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» встановлено підстави для звільнення з військової служби під час дії воєнного часу у разі загибелі близького родича та перелік близьких родичів, які підпадають під дію зазначеної норми закону. Вітчим до вказаного переліку не входить.

ВС зазначив, що встановлення факту родинних відносин з особою, з якою немає кровного зв'язку, є неможливим, а сама по собі загибель вітчима не є законодавчою підставою для звільнення пасинка з військової служби.

ВС відхилив доводи касаційної скарги про те, що у справах про корупцію вітчима визнають близьким родичем.

Застосування ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», ст. 26 СК України, ст. 25-1 КЗпП України за аналогією закону неможливе при вирішенні питання про визначення поняття «близькі родичі» (п. 3 ч. 4 ст. 1253 ЦК України), оскільки в цих актах законодавства надаються різні визначення кола таких осіб, що пов'язано зі спеціальними цілями правового регулювання відповідних актів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 квітня 2026 року у справі № 545/3618/24 (провадження № 61-9643св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135515557>.

7.2. Заяви про встановлення факту постійного догляду за особою з метою отримання відстрочки від мобілізації не підлягають судовому розгляду, оскільки законодавством передбачено адміністративний порядок підтвердження такого факту шляхом складання відповідного акта спеціальними комісіями при місцевих органах влади. У разі незгоди з рішенням або бездіяльністю уповноваженого органу щодо видачі такого акта особа має право оскаржити їх у порядку адміністративного судочинства

06 квітня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за заявою ОСОБА_1, заінтересовані особи: ОСОБА_2, Управління праці та соціального захисту населення виконкому Саксаганської районної у місті ради, ВК Саксаганської районної у місті ради,

орган військового управління, про встановлення факту, що має юридичне значення.

Заявник звернувся до суду з заявою про встановлення факту здійснення постійного стороннього догляду за батьком – ОСОБА_2, який є інвалідом II групи з 01 лютого 2019 року безстроково та який через стійке порушення функцій організму не здатний до самообслуговування, потребує постійного стороннього догляду безстроково. Крім того, встановлення зазначеного факту необхідне йому для отримання права на відстрочку від призову на військову службу.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, закрит провадження у справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 255 ЦПК України, оскільки розгляд заяви віднесено до повноважень інших органів і за законом не підлягає судовому розгляду.

ВС у складі ОП КЦС погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій, звернувши увагу на таке.

Відповідно до ст. 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи.

З приводу останнього речення Конституційний Суд України зазначив, що передбачене визначення в законі інших випадків підвідомчості справ судам спрямоване на підвищення ефективності реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина (Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 20.01.2016 № 1-в/2016).

Частиною 1 ст. 315 ЦПК України наведено перелік справ, які суд розглядає як справи про встановлення юридичного факту.

Щодо інших юридичних фактів, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, то їх може бути встановлено в судовому порядку, за умов, передбачених ч. 2 ст. 315 ЦПК України, а саме якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення.

Коло таких інших фактів обмежено тим, що пов'язані з реалізацією особистих та майнових прав фізичної особи. Отже, до предмету судової діяльності в цьому аспекті не належить встановлення юридичних фактів, завдяки яким фізичні особи реалізують свої публічні права.

Справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, належать до юрисдикції суду за таких умов: а) факти, що вони підлягають встановленню, повинні мати юридичне значення, тобто від них має залежати виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян. Для визначення юридичного характеру факту потрібно з'ясувати мету його встановлення; б) встановлення факту не пов'язується з подальшим вирішенням спору про право; в) заявник не має іншої можливості одержати чи відновити документ,

який посвідчує факт, що має юридичне значення; г) чинним законодавством не передбачено іншого позасудового порядку встановлення юридичних фактів.

ВС у складі ОП КЦС звернув увагу на те, що порядок вирішення питання оформлення постійного догляду за особами, що потребують постійного стороннього догляду з метою надання соціальної послуги, визначається Законом України «Про соціальні послуги» та підзаконними нормативно-правовими актами, виданими на виконання цього Закону.

Для підтвердження факту здійснення догляду особу має бути включено до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг. Виконавчі органи місцевих рад підтверджують цей статус шляхом видання відповідної довідки.

Для реалізації права на відстрочку від призову законодавець також унормував позасудовий порядок. Відповідно до Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 № 560, при місцевих органах виконавчої влади створюються спеціальні комісії, які складають акт про встановлення факту здійснення особою постійного догляду.

ВС у складі ОП КЦС підкреслив, що встановлення таких обставин має допоміжне значення для прийняття адміністративного рішення, а тому не може бути самостійною метою судового розгляду в цивільному процесі. У разі незгоди з рішенням чи бездіяльністю компетентного органу особа має право оскаржити такі дії до адміністративного суду.

ВС у складі ОП КЦС виснував, що для реалізації права на відстрочку від мобілізації (на підставі п. 9 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію») встановлено позасудову процедуру підтвердження постійного догляду. Така процедура визначена п. 61 Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 № 560, і має на меті документальне засвідчення факту догляду уповноваженими органами, а не судом.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 квітня 2026 року у справі № 214/3475/24 (провадження № 61-15969сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135994394>.

7.3. Під час встановлення факту народження дитини на тимчасово окупованій території суд визначає дані про батьків з урахуванням документів про народження та шлюб, виданих на такій території, якщо вони підтверджують відповідні акти цивільного стану. Запис про батька дитини за вказівкою матері за частиною першою статті 135 СК України не застосовується, якщо на момент народження дитини мати перебувала у іншому шлюбі

16 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ОСОБА_1, заінтересована особа: Дніпровський відділ державної реєстрації актів цивільного стану у м. Запоріжжі Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) про встановлення факту народження.

На обґрунтування заявлених вимог заявниця зазначала, що вона є громадянкою України та проживає у м. Севастополі. У листопаді 2016 року вона народила сина, факт народження якого підтверджується медичними документами та свідоцтвом, виданими окупаційною владою. Оскільки отримати українське свідоцтво про народження у позасудовому порядку неможливо через недійсність «документів» рф, заявниця просила суд встановити факт народження дитини та внести відомості про батька на підставі ч. 1 ст. 135 СК України (за вказівкою матері), зазначивши батьком ОСОБА_4.

Суд першої інстанції залишив заяву без задоволення.

Суд апеляційної інстанції скасував рішення суду першої інстанції, ухвалив нове рішення, яким заяву частково задовольнив, встановив факт народження дитини, проте відмовив у внесенні відомостей про батька за вказівкою матері. Апеляційний суд встановив, що на момент народження дитини заявниця перебувала у шлюбі з іншою особою – ОСОБА_7 (громадянином рф), що підтверджувалося свідоцтвом про шлюб, виданим у м. Севастополі у червні 2016 року.

Верховний Суд погодився з рішенням суду апеляційної інстанції, зазначив про таке.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» документи, видані окупаційною владою, є недійсними і не створюють правових наслідків, крім документів, що підтверджують факт народження, смерті, реєстрації (розірвання) шлюбу особи на тимчасово окупованій території, які додаються до заяви про державну реєстрацію відповідного акта цивільного стану.

У рішенні про встановлення факту народження особи на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або на тимчасово окупованій території України, визначеній такою відповідно до законодавства, мають бути зазначені

встановлені судом дані про дату і місце народження особи, про її батьків (ч. 3 ст. 317 ЦПК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 135 СК України при народженні дитини у матері, яка не перебуває у шлюбі, у випадках, коли немає спільної заяви батьків, заяви батька або рішення суду, запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень провадиться за прізвищем та громадянством матері, а ім'я та по батькові батька дитини записуються за її вказівкою.

Оскільки суд встановив, що на час народження сина заявник перебувала у зареєстрованому шлюбі з ОСОБА_7, правових підстав для запису батьком іншої особи (ОСОБА_4) за правилами ст. 135 СК України немає.

Апеляційний суд обґрунтовано встановив дані про батьків дитини на підставі наявних у справі доказів (медичної карти та свідоцтва про народження), де батьком значився саме чоловік заявниці.

Щодо розбіжностей у прізвищі заявниці (в заяві – ОСОБА_1, у свідоцтві про народження дитини – ОСОБА_6), Верховний Суд зазначив, що учасники справи не позбавлені права звернутися за роз'ясненням судового рішення у цій частині.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 квітня 2026 року у справі № 334/8994/25 (провадження № 61-1539св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136004613>.

8. Застосування норм процесуального права

8.1. У справах про захист честі, гідності та ділової репутації, якщо посадова чи службова особа поширила інформацію при виконанні посадових обов'язків і від імені юридичної особи, належним відповідачем є юридична особа, в якій вона працює. Якщо така особа виступала не від імені юридичної особи і не при виконанні посадових обов'язків, належним відповідачем є вона як фізична особа

Об квітня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до заступника міського голови з містобудування Львівської міської ради ОСОБА_2 про захист честі і гідності та ділової репутації, стягнення моральної шкоди.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що всупереч загальноприйнятим правилам поведінки у професійному спілкуванні, заступник міського голови з містобудування Львівської міської ради ОСОБА_2 порушив встановлені для посадових осіб органів місцевого самоврядування норми та стандарти поведінки і публічно висловив про ОСОБА_1 судження негативного характеру, які порушили його особисті немайнові права як людини та адвоката, принизили його честь, гідність, чим завдав шкоду діловій репутації.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, задовольнив позов, керуючись тим, що позивач довів факт поширення щодо нього негативної інформації, що принижує його честь, гідність та ділову репутацію та спричиняє моральну шкоду.

ВС у складі ОП КЦС не погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій, судові рішення скасував та ухвалив нове рішення про відмову у задоволенні позову, зазначив, що у справах про захист гідності, честі та ділової репутації у разі поширення посадовою чи службовою особою інформації при виконанні своїх посадових (службових) обов'язків, щодо пов'язаних із цим вимог про відшкодування майнової та (або) моральної шкоди, завданої фізичній особі внаслідок порушення її особистого немайнового права поширенням такої інформації, належним відповідачем є юридична особа, в якій працює така посадова чи службова особа.

Враховуючи, що розгляд справи може вплинути на права та обов'язки цієї особи, вона може бути залучена до участі у справі в порядку, передбаченому ст. 53 ЦПК України.

Якщо посадова чи службова особа виступає не від імені юридичної особи і не при виконанні посадових (службових) обов'язків, то належним відповідачем є саме вона як фізична особа.

ВС у складі ОП КЦС зазначив, що суди зробили помилковий висновок про задоволення позовних вимог пред'явлених до заступника міського голови з містобудування Львівської міської ради, який не наділений цивільною процесуальною дієздатністю та діяв як посадова особа органу місцевого самоврядування.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 квітня 2026 року у справі № 461/8106/23 (провадження № 61-16138сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135994399>.

8.2. Вимога про визнання права на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», виникає у сфері публічно-правових відносин. Оскільки призначення та виплата такої допомоги здійснюється суб'єктом владних повноважень на підставі закону, спір підлягає вирішенню в порядку адміністративного, а не цивільного судочинства

08 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, треті особи: Міністерство оборони України, органи військового управління, про визнання права на отримання одноразової грошової допомоги.

Позивач просила суд визнати за нею право на отримання одноразової грошової допомоги, яка передбачена ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», а саме як за жінкою, з якою загинула особа проживала однією сім'єю, але вони не перебували у шлюбі.

Суд першої інстанції закриття провадження у справі, оскільки цей спір не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Апеляційний суд скасував ухвалу суду першої інстанції та направив справу до суду першої інстанції для продовження розгляду, тому що метою звернення позивача до суду є саме встановлення відповідного юридичного факту, що підлягає вирішенню виключно в порядку цивільного судочинства.

ВС з висновками апеляційного суду не погодився, скасував постанову апеляційного суду, змінив ухвалу суду першої інстанції, вказав, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку, що за предметом та можливими правовими наслідками цей спір існує у сфері публічно-правових відносин, а тому підлягає вирішенню в порядку адміністративного судочинства, у зв'язку з чим обґрунтовано закриття провадження у справі.

Одноразова грошова допомога призначається і виплачується Міністерством оборони України, іншими центральними органами виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями та правоохоронними органами, а також органами державної влади, військовими формуваннями та правоохоронними органами, в яких передбачено проходження військової служби військовослужбовцями, навчальних (або перевірочних) та спеціальних зборів – військовозобов'язаними, проходження служби у військовому резерві – резервістами (ч. 6 ст. 16-3 ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»).

Звертаючись із цим позовом, позивач фактично має намір реалізувати своє право на отримання одноразової грошової допомоги, призначення та виплата якої здійснюється суб'єктом владних повноважень на підставі закону. Отже, заявлена вимога спрямована саме на визнання права на отримання грошової допомоги, що виникає у сфері публічно-правових відносин, а не встановлення юридичного факту, який розглядається в порядку цивільного судочинства.

Встановлення юридичного факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу може бути передумовою для подальшого вирішення питання про наявність права на соціальну виплату. Однак вимог про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, який і розглядається в порядку цивільного судочинства, позивач не заявила.

ВС звернув увагу, що апеляційний суд помилково вважав, що метою звернення до суду є саме встановлення відповідного юридичного факту, у зв'язку з чим неправильно застосував норми процесуального права та скасував ухвалу районного суду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 квітня 2026 року у справі № 686/11265/24 (провадження № 61-4892св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135655220>.

8.3. Військова адміністрація як орган, що тимчасово виконує повноваження місцевої ради, не несе субсидіарної відповідальності за грошовими зобов'язаннями комунального підприємства. Перебування боржника на тимчасово окупованій території та відсутність у нього коштів не є правовою підставою для заміни боржника у виконавчому провадженні на військову адміністрацію

08 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Бердянської міської військової адміністрації Бердянського району Запорізької області за заявою ОСОБА_1 про заміну боржника у справі за позовом ОСОБА_1 до начальника Бердянської міської військової адміністрації Бердянського району Запорізької області, КП БМР «Бердянський центральний ринок» про визнання незаконним та скасування розпорядження, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

На обґрунтування заявлених вимог заявник зазначав, що на підставі рішення суду він отримав виконавчий лист від 14.03.2023 щодо стягнення з КП БМР «Бердянський центральний ринок» на його користь середнього заробітку за час вимушеного прогулу, однак на банківських рахунках, які зареєстровані за боржником, який знаходиться на окупованій території, немає коштів для виконання виконавчого провадження.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, заяву задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що невиконання судового рішення загрожує сутності права заявника на справедливий суд, підприємство боржника перебуває на тимчасово окупованій території, не здійснює свою господарську діяльність з причин, що не залежать від його волі, та не має можливості виконувати фінансові зобов'язання, КП БМР «Бердянський центральний ринок», хоч і є окремою юридичною особою, однак положення його статуту підтверджують зв'язок підприємства з власником, яким є Бердянська міська рада, а також участь власника у формуванні майна і загального управління.

ВС не погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій, рішення судів скасував, ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні заяви з огляду на таке.

Процесуальне правонаступництво (ст. 55 ЦПК України) та заміна сторони виконавчого провадження (ст. 442 ЦПК України) можливі лише за умови переходу матеріальних прав від попередника до правонаступника.

Відповідно до ч. 3 ст. 96 ЦК України, учасник (засновник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями цієї особи, а вона – за зобов'язаннями засновника, крім випадків, встановлених законом.

Субсидіарна відповідальність органу місцевого самоврядування за боргами комунальних комерційних підприємств не настає автоматично. Вона можлива лише тоді, коли доведено, що до банкрутства підприємства призвели саме дії власника (засновника).

Бердянська міська військова адміністрація є тимчасовим державним органом, який лише здійснює повноваження міської ради на період воєнного стану, але не стає власником майна комунального підприємства та не набуває його боргів у порядку правонаступництва.

Саме по собі перебування населеного пункту, де розташоване підприємство, під окупацією, не звільняє роботодавця від обов'язку виплачувати середній заробіток та не є підставою для перекладення цього обов'язку на державу чи військово-цивільні органи.

Оскільки діяльність КП БМР «Бердянський центральний ринок» як юридичної особи не припинено, правових підстав для заміни боржника на орган, що здійснює функції управління ним, немає.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 квітня 2026 року у справі № 331/536/22 (провадження № 61-15949св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135733738>.

8.4. Взаємопов'язаність первісного позову про стягнення боргу та зустрічного позову про визнання нарахувань незаконними, що впливають з одного договору про надання комунальних послуг, є підставою для їх спільного розгляду. Задоволення вимог за зустрічним позовом у такому разі виключає можливість задоволення первісних вимог

15 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом КП «Броваритепловодоенергія» до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості та за зустрічним позовом ОСОБА_1 про визнання нарахувань незаконними, зобов'язання вчинити дії щодо ремонту обладнання та здійснення перерахунку.

На обґрунтування позовних вимог комунальне підприємство зазначало, що відповідач є споживачем послуг із теплопостачання, проте вчасно їх не оплачувала, у зв'язку з чим утворилася заборгованість у розмірі 14 605,80 грн за період із грудня 2021 року до листопада 2024 року.

На обґрунтування зустрічних вимог ОСОБА_1 вказувала, що нарахування плати за теплопостачання проводилися незаконно. Вона просила визнати ці нарахування недійсними, зобов'язати підприємство провести експертну

оцінку та ремонт котлового обладнання автономної системи будинку, встановити окремий тариф та виконати перерахунок плати за весь спірний період.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у прийнятті зустрічної позовної заяви, оскільки вимоги за зустрічним позовом та вимоги за первісним позовом мають різний предмет доказування, а тому їх одночасний розгляд є недоцільним та може призвести до невиправданого затягування та ускладнення розгляду справи.

ВС не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, скасував їхні ухвали та направив справу до суду першої інстанції для вирішення питання про прийняття зустрічного позову, зазначив про таке.

Згідно зі ст. 193 ЦПК України зустрічний позов приймається до спільного розгляду, якщо обидва позови взаємопов'язані і їх спільний розгляд є доцільним, зокрема, коли вони виникають з одних правовідносин або коли задоволення зустрічного позову може виключити задоволення первісного.

ВС наголосив, що спільний розгляд дозволяє більш повно та об'єктивно дослідити обставини справи, встановити фактичні взаємовідносини сторін та виключити ухвалення взаємосуперечливих судових рішень.

У цій справі підстави обох позовів впливають з одного й того самого договору про надання житлово-комунальних послуг.

Вимога ОСОБА_1 про визнання нарахувань незаконними є прямо взаємопов'язаною з вимогою підприємства про стягнення цих самих нарахувань. Задоволення зустрічного позову в частині незаконності нарахувань автоматично призведе до відмови у стягненні боргу за первісним позовом.

Суди попередніх інстанцій не звернули уваги на зміст вимог, що призвело до передчасного висновку про неможливість їх спільного розгляду, що перешкоджає ефективному вирішенню спору.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 квітня 2026 року у справі № 361/12236/24 (провадження № 61-16231св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135844842>.

8.5. Розгляд справи за відсутності учасника (зокрема правонаступника), якого не було належним чином повідомлено про час та місце судового засідання, є безумовною підставою для скасування рішення апеляційного суду. Суд повинен переконатися, що особа знала або повинна була знати про засідання, щоб забезпечити їй можливість представити свою позицію та реалізувати принцип рівності сторін

16 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги ТОВ «Мегайнвест Сервіс» та ОСОБА_4 у справі

за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ТОВ «Мегайнвест Сервіс», ОСОБА_3, ОСОБА_4 (правонаступники ОСОБА_5), третя особа – приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу, про скасування рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, визнання договору купівлі-продажу нерухомого майна недійсним, поновлення права власності на нерухоме майно та витребування майна із чужого незаконного володіння.

Справу суди розглядали неодноразово.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, задовольнив позов частково.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, скасував його рішення та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, адже ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про дату, час і місце розгляду своєї справи або обмежений у праві отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи (ч. 1 ст. 8 ЦПК України).

Водночас, одним із основних аргументів касаційної скарги ОСОБА_4 є те, що вона не була належним чином повідомлена про дату, час і місце розгляду справи в суді апеляційної інстанції та не отримувала ухвали про залучення її до розгляду справи як правонаступника відповідача.

Як вбачається з матеріалів справи, апеляційний суд залучив до розгляду справи співвідповідачем ОСОБА_4 як правонаступника ОСОБА_5, про що надіслав ОСОБА_4 супровідний лист з відповідними матеріалами та повідомив про наступне засідання, проте на вказаному листі зазначена неповна адреса ОСОБА_4.

Однак, вирішуючи справу по суті, апеляційний суд залишив поза увагою, що ОСОБА_4 не брала участі у справі до моменту її залучення судом апеляційної інстанції як правонаступника, про що вона також не була повідомлена судом належним чином, свою адресу місця проживання (листування) повідомити суду вона можливості не мала, а тому суд не з'ясував, чи знала ОСОБА_4 або повинна була знати щонайменше про дату і час проведення засідання та не вирішив питання про відкладення розгляду справи.

Враховуючи викладене, Верховний Суд виснував, що під час розгляду справи в суді апеляційної інстанції ОСОБА_4 було позбавлено права бути заслуханою та представляти свою сторону.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 квітня 2026 року у справі № 756/3036/20 (провадження № 61-7531св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135804543>.

9. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС

9.1. Належним способом захисту прав сторони виконавчого провадження є оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця, а не зобов'язання виконавця виконати рішення суду, оскільки такий обов'язок уже покладено на нього законом

01 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за скаргою ОСОБА_1 на бездіяльність державного виконавця Шевченківського ВДВС у місті Київ Центрального управління Міністерства юстиції (м. Київ), заінтересовані особи: ПрАТ «АБС-УКР», Київська міська державна адміністрація.

На обґрунтування заявлених вимог заявник посилався на те, що з грудня 2019 року перебуває на виконанні рішення про зобов'язання ПрАТ «АБС-УКР» забезпечити його машиномісцем у критому паркінгу за рахунок товариства. Заявник стверджував, що державний виконавець тривалий час не вчиняє активних дій, не перевіряв наявності паркінгів на місці, не наклав арешт на майно боржника, не з'ясував його майновий стан та не подав подання про обмеження виїзду керівника боржника за кордон. Також він вказував на ігнорування виконавцем факту надання Департаментом КМДА нібито недостовірної довідки про відсутність паркінгів у вказаному кварталі.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні скарги, керуючись тим, що заявник не надав доказів на обґрунтування обставин, зазначених в скарзі. Крім того, заявлено вимоги про зобов'язання державного виконавця вчинити дії, які він зобов'язаний вчинити згідно з нормами законодавства.

Апеляційний суд змінив ухвалу районного суду, виклавши її мотивувальну частину у іншій редакції, вказавши, що суд зробив правильний висновок про відмову в задоволенні скарги, проте помилився щодо мотивів такої відмови. Мотивовано постанову тим, що вимоги заявника фактично зводиться до зобов'язання державного виконавця виконувати ті функції, які він має здійснювати на підставі ЗУ «Про виконавче провадження».

ВС погодився з висновками апеляційного суду, зробив такі правові висновки.

У ст. 129-1 Конституції України передбачено, що судові рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд.

Виконання судових рішень у цивільних справах є складовою права на справедливий суд та однією з процесуальних гарантій доступу до суду,

що передбачено ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Частиною 1 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» визначено, що виконавець зобов'язаний вживати передбачених цим Законом заходів щодо примусового виконання рішень, неупереджено, ефективно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії.

Оскільки Закон України «Про виконавче провадження» і так зобов'язує виконавця вживати всіх необхідних заходів для примусового виконання рішень неупереджено та в повному обсязі, тому ухвалення окремого судового рішення для повторного зобов'язання виконавця вчиняти ці самі дії законодавством не передбачено.

ВС звернув увагу на те, що заявник, розпоряджаючись своїми процесуальними правами на власний розсуд, просив саме зобов'язати виконавця виконати судове рішення, а не визнати неправомірною конкретну бездіяльність чи рішення виконавця. Враховуючи принцип диспозитивності, суди розглядали справу виключно в межах заявлених вимог скарги. Оскільки обов'язок виконавця діяти ефективно вже закріплений у законі, суд не може ухвалювати рішення, які лише дублюють чинні норми права, не створюючи при цьому нових правових наслідків.

Крім того, ВС нагадав алгоритм дій виконавця у випадках, коли рішення не може бути виконано без участі боржника, зазначивши, що у разі невиконання рішення суду, яке не може бути виконане без участі боржника, державний виконавець надсилає органу досудового розслідування повідомлення про вчинення боржником кримінального правопорушення та виносить постанову про закінчення виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 квітня 2026 року у справі № 2-40/11 (провадження № 61-3359св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135351097>.

9.2. У разі добровільного внесення боржником АТ «Укрзалізниця» коштів на депозитний рахунок органу державної виконавчої служби / приватного виконавця з метою виконання судового рішення, що набрало законної сили, поновлення виконавчого провадження для перерахування виконавцем коштів стягувачу та закінчення у зв'язку із цим виконавчого провадження, за наявності відповідних підстав, не суперечить пункту 10-3 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження»

Об квітня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за скаргою ОСОБА_1 на дії та бездіяльність посадових осіб Печерського ВДВС у м. Києві; заінтересовані особи: АТ «Укрзалізниця», Вільна профспілка Південної залізниці.

Заявник просив здійснити судовий контроль за виконанням рішення районного суду від 29.01.2024; визнати, що бездіяльність Печерського ВДВС у м. Києві щодо неперерахування коштів, наявних на депозитному рахунку органу державної виконавчої служби, на його користь у розумний строк є перешкодою для виконання рішення суду й непомірно його затягує, чим порушує право на справедливий суд та майнове право, а також не має легітимної мети і поклато на заявника непропорційний тягар, а тому є неправомірним.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні скарги, мотивуючи своє рішення тим, що з огляду на п. 10-3 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» ЗУ «Про виконавче провадження» орган державної виконавчої служби не мав правових підстав для перерахування коштів стягувачу до закінчення на території України правового режиму воєнного стану. Тому, за висновками суду, бездіяльність Печерського ВДВС у м. Києві є правомірною, а прийняті постанови про зупинення вчинення виконавчих дій – такими, що відповідають закону.

ВС у складі ОП КЦС з висновками судів попередніх інстанцій не погодився, скасував їх рішення та задовольнив частково скаргу, визнав неправомірною бездіяльність органу ДВС щодо неперерахування коштів стягувачу та зобов'язав ДВС поновити виконавчі дії і перерахувати на користь заявника грошові кошти, що розміщені на депозитному рахунку виконавчої служби, з огляду на таке.

Виконання судового рішення відповідно до змісту рішення Конституційного Суду України від 26.06.2013 № 5-рп/2013 у справі № 1-7/2013 є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, законодавчо визначений комплекс дій, спрямованих на захист і відновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави; невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом.

Виконання судових рішень у цивільних справах є складовою права на справедливий суд та однією з процесуальних гарантій доступу до суду, що передбачено ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

Відповідно до п. 10-3 розділу XIII Закону «Про виконавче провадження» (у редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави»), на період дії воєнного стану щодо АТ «Укрзалізниця» зупиняється вчинення виконавчих дій та заходів примусового виконання, а також підлягають зняттю всі арешти, накладені на кошти та майно товариства до набрання чинності цим Законом.

ВС у складі ОП КЦС роз'яснив, що мораторій, запроваджений Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану

та економічного відновлення держави», мав на меті підтримання фінансової стабільності АТ «Укрзалізниця» шляхом збереження коштів на його рахунках для забезпечення безперервної господарської діяльності в умовах воєнного стану.

Проте, якщо боржник (АТ «Укрзалізниця») добровільно перерахував суму боргу на депозитний рахунок ДВС, ці кошти вже вибули з його володіння і не можуть бути використані в його господарській діяльності.

ВС у складі ОП КЦС зазначив, що заборона на вчинення виконавчих дій стосується саме заходів примусового виконання (арешт, списання коштів тощо), а перерахування вже наявних на депозиті виконавця коштів є технічною дією, яку виконавець має вчинити не пізніше наступного робочого дня.

Невиправдане зволікання з виплатою цих сум порушує право стягувача на виконання судового рішення у розумний строк, що є метою здійснення виконавчого провадження.

Належне виконання державним виконавцем покладених на нього обов'язків гарантує, зокрема, непорушність майнових прав як стягувача, так і боржника.

ВС у складі ОП КЦС виснував, що у разі добровільного внесення АТ «Укрзалізниця» коштів на депозитний рахунок ДВС, поновлення провадження для їх перерахування стягувачу та подальше закінчення провадження не суперечить вимогам закону.

ВС у складі ОП КЦС відступив від висновків, сформульованих у постанові ВС від 14 березня 2024 року у справі № 159/22/22.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 06 квітня 2026 року у справі № 545/304/22 (провадження № 61-31сво26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135655207>.

10. Звернення рішень до виконання і контроль за їх виконанням

10.1. Рішення іноземного суду щодо здійснення батьківських прав або визначення місця проживання дитини є рішенням немайнового характеру, яке за відсутності обов'язку боржника вчинити певні дії не підлягає примусовому виконанню. Якщо міжнародний договір передбачає визнання таких рішень, вони визнаються на території України без проведення процедури надання дозволу на примусове виконання

29 квітня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за клопотанням ОСОБА_1 про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду –

рішення районного суду для столичного міста Варшава, VI Відділу сім'ї та неповнолітніх, яке набрало законної сили та підлягає виконанню, в частині здійснення батьківських прав над неповнолітньою ОСОБА_4, боржник – ОСОБА_3.

На обґрунтування заявленого клопотання заявник посилався на те, що рішенням районного суду для столичного міста Варшава, VI Відділу сім'ї та неповнолітніх у справі за участю ОСОБА_3 та ОСОБА_1 було вирішено питання про здійснення батьківських прав над їх неповнолітньою донькою ОСОБА_4. Зазначене рішення постановою Окружного суду у Варшаві, VI Відділ цивільний сімейний апеляційний суд, Сімейна секція II інстанції залишено без змін. Це судове рішення набрало законної сили. ОСОБА_1 просив визнати в Україні та надати дозвіл на примусове виконання на території України вказаного рішення.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні клопотання, оскільки таке рішення ухвалено без надання дитині можливості бути заслуханою у порушення основних принципів процедури держави, в якій було подано прохання про вжиття відповідних заходів, що є передбаченим у пункті «b» частини другої статті 23 винятком Гаазької конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19 жовтня 1996 року, та є самостійною підставою для відмови у задоволенні клопотання про визнання іноземного судового рішення у частині вимог немайнового характеру. Відсутність знання польської мови створює серйозний ризик психологічної травматизації та соціальної дезадаптації у випадку примусового переміщення, оскільки дитина втратить можливість ефективного спілкування та навчання у новому середовищі. Повернення до Польщі, де панує інша мова, означатиме для дитини на деякий час повну втрату комунікаційного фундаменту та загрожуватиме її правам на освіту та всебічний розвиток, що прямо суперечить найкращим інтересам дитини. Наявність реального та серйозного ризику для психологічного благополуччя дитини унеможливорює визнання такого рішення судом України. Суд апеляційної інстанції погодився з тим, що відмова у задоволенні клопотання про визнання та виконання рішення іноземного суду відповідає найкращим інтересам дитини.

ВС не погодився з висновками судів, скасував рішення апеляційного суду та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Заслуховування думки дитини при вирішенні спору щодо визначення її місця проживання, поділу батьківської опіки й відповідальності є необхідним, з урахуванням її віку, здібностей та рівня розуміння для вираження і оцінки її поглядів відповідно до ст. 12 Конвенції про права дитини.

Відмовляючи у задоволенні клопотання ОСОБА_1 про визнання рішення районного суду для столичного міста Варшава, VI Відділу сім'ї та неповнолітніх в частині здійснення батьківських прав над неповнолітньою ОСОБА_4 з підстав незаслуховування думки дитини, суди попередніх інстанцій не звернули уваги, що іноземним судом було ініційовано процедуру заслуховування думки дитини шляхом проведення бесіди з спеціалістами OZSS. Однак згідно з оцінкою Окружного суду у Варшаві, VI Цивільний сімейний апеляційний відділ Сімейна Секція II інстанція, наданою при розгляді апеляційної скарги ОСОБА_3 на рішення районного суду для столичного міста Варшава, VI Відділу сім'ї та неповнолітніх, неможливість отримання такого доказу викликана безпосередньо її поведінкою (неявка з дитиною на дослідження), а тому несе для неї відповідні негативні наслідки.

Із заперечень ОСОБА_3 на клопотання ОСОБА_1 про визнання та виконання рішення іноземного суду вбачається, що відповідне тестування з дитиною не було проведено через її відсутність з дитиною. Вона подала до суду клопотання про проведення такого дослідження судовими спеціалістами OZSS дистанційно (онлайн), у задоволенні якого було відмовлено через відсутність безпосереднього контакту психолога з дитиною. ОСОБА_3 не може потрапити у привілейоване становище як наслідок недобросовісної поведінки. Слід звернути увагу, що на території України мати надала можливість представникам органу опіки та піклування, психологам та педагогам належний час і місце для проведення комунікацій з ОСОБА_4 з метою з'ясування її думки та складення відповідних висновків.

ВС зазначив, що суд апеляційної інстанції не надав оцінки тому, чи вжив іноземний суд достатніх заходів для надання дитині можливості висловити думку, чи була процесуальна поведінка учасників справи добросовісною.

За відсутності належної оцінки перелічених вище обставин висновок суду апеляційної інстанції про відмову у визнанні рішення іноземного суду, з урахуванням ст. 48 Договору про правову допомогу 1994 року, пп. «b» п. 2 ст.23 Гаазької конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей, слід визнати передчасним.

Так, у Договорі про правову допомогу 1994 року Україна та Республіка Польща дійшли згоди про те, що судові рішення у сімейних справах немайнового характеру визнаються на території обох держав без застосування процедури визнання.

Судове рішення про визначення місця проживання дитини по своїй суті є рішенням про визнання, а за своїм змістом є рішенням немайнового характеру. Зважаючи на відсутність у судовому рішенні про визначення місця проживання дитини обов'язку щодо вчинення дій боржником (тим з батьків,

з яким фактично проживає дитина), таке рішення не підлягає примусовому виконанню.

ВС виснував, що рішення районного суду для столичного міста Варшава в частині здійснення батьківських прав над неповнолітньою ОСОБА_4 є рішенням іноземного суду немайнового характеру, яке не підлягає примусовому виконанню, з урахуванням положень ст. 48 Договору про правову допомогу 1994 року, визнається на території України без проведення дій щодо визнання.

ВС зауважує, що суд апеляційної інстанції не перевірів доводів апеляційної скарги заявника щодо законності та обґрунтованості висновків суду першої інстанції в частині відмови у наданні дозволу на примусове виконання рішення районного суду для столичного міста Варшава, VI Відділу сім'ї та неповнолітніх в частині стягнення судових витрат, зокрема щодо добровільного виконання такого рішення у повному обсязі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 квітня 2026 року у справі № 522/9011/25 (провадження № 61-1434св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136114328>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за квітень 2026 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС, канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. Київ, 2026. – 57 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua